

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için
Aralık 2024 · Sayı: 51

**YAĞMUR, SADECE SU DAMLACIKLARINDAN İBARET DEĞİL.
HER ŞEY DERİN ANLAMLARA GARK OLUYOR GÜNBEĞÜN.**

TEMAŞA

Pıtrak Motifi

Halıların dili adına yazayım, motifler cana dair bir sohbete dursun. Tezgâhtaki *pıtrak* sırlarını şöylece işleyeyim: Tarlalarda emeği ekine karışmış, yorgunluğu gençliğinde eriyen, nice sofraya ekmek olacak başakları parmaklarında demet demet şifaya çeviren, ülkenin can damarı çiftçi; evine geldiğinde üzerindeki pıtrak dikenlerini temizler ilkin. Kuru pıtraklardan arındığı vakit ciğerini soğutan köpüklü ayranını keyifle yudumlar. Pıtrağın kuru dişleri tutunduğu yeri kolay kolay bırakmaz, işte bundandır ki halıya motif olup işlenirken nazara karşı tedbir manası kazanır. Pıtrak gören göz bereketi, azmi, gücü de hatırlar. Bu motif ki emeği esirgemeyi, canı kollamayı, huzurun olduğu yere karanlığı çağırmamayı öğütler. Pıtrak gönülden atılan gama, tasaya, derde, kedere denk düşer. Dikenin yeri ev değildir, eşikten atlamasın yüreğe çöreklenmiş çileler, der. Pıtrak son motifim olsun. Halılar dokunsun yine evlerde, incecik ipin renginde yüreklere hafiflik veren anlamlar salkım salkım genişlesin. Ömrü bir halı gibi dokumak gerek. Öyle ya, her motifin içinde akar bin yürek.

KUDRET AYŞE YILMAZ

GEÇERKEN

Aralık 2024 - Sayı: 51
ISSN: 2717-9990

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
İbrahim Varelcı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
22.11.2024

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / SELMA MAŞLAK
KOPUZUN YANIK SESİNDE GİZLENEN HOR-HUT

5 / HATİCE İBİŞ
AYAKÜSTÜ SORULAR

6 / GÜVEN ADIGÜZEL
ÇÖZÜLDÜKÇE DÜĞÜMLENEN

8 / ÖZAY ERDEM
DEDEMİN CEBİ

12 / ORHAN GAZİ GÖKÇE
SÖZÜN BİTİM YERİ

14 / YASEMİN BAHAR
ÇADIR

17 / ESRA KILIÇ TÜREDİ
ÜÇ TAVSİYE

18 / HÜSEYİN AKIN
ACI KAYBIMIZ: YOL OĞLU HÂDİ
TEK BAŞINA YAŞADIĞI ÖYKÜDE VEFAT ETTİ

22 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

23 / İBRAHİM VARELCİ İLE SÖYLEŞİ
"YAZMAK YÜZLEŞMEKTİR,
YÜZLEŞMEKTEN KORKMAMAK GEREKİR."

28 / HARUN CEYLAN
VAR MI YOK MU?

30 / CANAN OLPAK KOÇ
KIŞ PADİŞAHI YAKLAŞIYOR

32 / ESMA TÜRKSEVEN
TAŞRALI MAHCUP ÇİÇEK: LALE

36 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
GEÇERKEN SÖYLENECEK SON SÖZLER

38 / FATMA ASİYE ŞENAT
"HERKES YARIN İÇİN NE HAZIRLADIĞINA BİR BAKSIN!"

40 / KORAY ŞERBETÇİ
ZAMANININ ÖTESİNDE BİR DÂHİ:
MİMAR SİNAN

43 / DERYA SON
BAŞKA SESLER: DO JUNG-HWAN

44 / SİDDİK YURTSEVER
YAKUP KADRİ'Yİ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / FADİM ÖZER KASAY
YOL ALMAKLA YOLDA KALMAK ARASINDA

48 / CANAN GÜRDAMUR
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

İNİTİÇİ

KOPUZUN YANIK SESİNDE GİZLENEN HOR-HUT

SELMA MAŞLAK

Sırderya'nın kıyısında kubbeli, sekiz köşeli, esrarengiz bir kabir 1930'lu yıllara kadar varlığını sürdürür. Mezarın başında uzun bir sırığa takılmış, at kıllarından bir tuğ ve türlü renklerde kumaşlar vardır. Uzaklardan gelen adamlar burada adaklar adar, kurbanlar keser; kadınlar kızlar envaiçeşit derdine deva arar. Yazık ki mezar önce Sırderya'nın hırçın sularına yenilir sonra da zamana ve hafızaya...

Bu mezar Evliya Çelebi'nin Orta Asya'da 1647'de kayıtlara geçtiği Korkut Ata'nın kabridir. Çelebi *Seyahatname*'de kabir hakkında şu notu düşer: "Ziyaretgâh-ı Cebel-i Erbain (Kırklar Makamı) kırk adet kabir-i azim olup ziyaretgâh-ı enam ve ziyaretgâh-ı Horhut Sultan'dır, Şirvanlılar bu sultana mukettirler (inanırlar)."

Bütün Türkogların, tarihçilerin yıllarca peşine düştüğü bu kabir, bildiğimiz Korkut Ata'nın kabri midir yoksa Korkut Ata, mezarı olamayacak kadar eski bir efsane mi? Öyle sanıyoruz ki bütün ihtimaller doğru. Geçmişten bugüne Türk dünyasının kılcal damarlarına kadar işlemiş Korkut Ata türlü sıfatları kendinde toplamış biri. Hem bir bilgin, şaman, ozan, şifacı hem Hz. Peygamber zamanında yaşamış

keramet sahibi bir eren hem ölmediğine inanılan Hızır...

Kazaklar arasındaki meşhur rivayete göre Korkut, yirmi yaşında bir düş görmüş ve düşünde ona ancak kırk yıl yaşayabileceği haberi verilmiş. Korkut yel gibi süratli bir deveye binmiş, kimine göre kırk yıl kimine göre yüz yıl boyunca ölüm korkusuyla ve sonunda ölümün kendisini yakaladığı yere kadar ecelden kaçmış. Türlü ülkeler gezmiş. Bunlardan birinde ona bütün kazılan çukurların Korkut adında biri için olduğunu söylemişler. Korkut korkmuş, kendini kimseye tanıtmadan seccadesini suya sermiş, bir nehrin üzerinde yaşamaya başlamış. Azrail'in, canını suyun üzerindeyken alamayacağını sanmış. Ancak ölüm zehirli bir yılan kılığında gelmiş ve Korkut'u öldürmüş. Onu ırmağın sağ yakasına, dağın yamacına, kıyıya yakın bir yere gömmüşler. Kopuzunu da mezara koymuşlar. Öyle inanılmış ki Tanrı, kopuzun uzun yıllar boyunca sahibine ağlarcaasına cumadan cumaya acıklı ve yanık sesler çıkarmasını istemiş. Kopuzun acıklı ve yanık sesini duyanlar bu ermiş hekimin Hor-hut, Hor-hut dediğini sanmışlar.

Gelin şimdi Korkut Ata'nın kopuzundan dökülen Oğuz'un hikâyelerine bakalım. Oğuzların Bayat kolun-

dan olan Korkut Ata, Dedem Korkut ya da yaygın kullanımıyla Dede Korkut besmele çekip anlatmaya başlar: "Allah Allah demeyince işler yürümez, kadir Tanrı vermeyince er zenginleşmez..." Dede Korkut boy boylar, soy soylar, Boğaç Han'dan, Salur Kazan'dan, Bamsı Beyrek'ten, Banu Çiçek'ten, Deli Dumrul'dan, Basat'tan, Tepegöz'den ve daha nice-lerinden haber verir. Kahramanlar doğaüstüdür; hikâyelerde aslanın yatağında büyüyen mi ararsınız, insan yiyen yarı peri adamlar mı, ağaç sökecek kadar güçlü çobanlar ya da ejderhalar mı?

Bu hikâyeler *Kitab-ı Dedem Korkut* adıyla ne zaman yazıya geçirildi bunu tam olarak bilemiyoruz. Ancak tarihçi K. Inostrantsev, düzyazı biçimindeki Oğuz menkıbelerinin XV. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı feodal soyluları arasında belirli bir dereceye kadar yaygın olduğu tespitinde bulunur ve o dönemde iktidardaki hanedanın birinin adının Korkut (II. Beyazıt'ın oğlu), ötekinin adının da (Korkut'un amcasının oğlu) Oğuz Han oluşunu buna kanıt sayar. Bu veliahtların doğum yılları XV. yüzyılın altmış, yetmiş seneleridir. Fuat Köprülü ve Pertev Naili Boratav da bu görüşe katılırlar ve Akkoyunlu Türkmen devletine işaret ederler.

Boratav, hikâyelerin bir sanat eseri hâline gelişinin Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın saltanatı sırasında olabileceğini söyler. Tezine delil olarak da şunları sıralar: Akkoyunlular kendilerini hikâyelerde “hanlar hanı” diye anılan Bayındır Han'a nispet ederler, olaylar Akkoyunluların hâkim olduğu Doğu Anadolu bölgesinde geçer, onlar da hikâyelerdeki gibi Gürcüler ve Trabzon Rumlarıyla mücadele etmişlerdir ve mukaddimede Kayı övülerek Osmanlıların kuvvetli olduğu bir devre işaret edilmiştir.

Kitab-ı Dedem Korkut'un Nüshaları

Dede Korkut Kitabı'nın bilinen en eski yazması Dresden Krallık Kütüphanesi, Fleischer Külliyyatı arasında seksen altı numaradadır. Bu yazma yüz elli üç yapraktan oluşur. İlk yaprakta kitabın ünvanı *Kitab-ı Dedem Korkut ala Lisan-ı Taiife-i Oğuzhan* diye verilmiştir. Gelişigüzel yazılan Osmanlıca nüsha, kitabın bir yazar tarafından değil de buradaki hikâyeleri bir toplulukta ağızdan dinlemiş bir kişi tarafından kâğıda geçirildiği ihtimalini düşündürür. Hikâyeler “han”a karşı anlatıldığından “hanım hey” hitabıyla başlar yine bu hitapla biter. Dede Korkut bu yazmada on iki hikâyeye anlatır ve yazma neredeyse bütün yazmalar için bir gelenek olan “temmet” (tamam oldu) sözüyle biter.

Diğer önemli nüsha ise Vatikan yazmasıdır. Vatikan Kütüphanesinde Türkçe yazmalar arasında yüz iki numarada kayıtlı olan ve ilk kez Ettore Rossi tarafından tanıtılan eser, başka bir risale ile bir aradadır.

Yüz dokuz yapraktır. Kâtip bazı hikâyeleri dışarıda bırakarak yalnızca altı hikâyeye sınırlandırır kitabı. Dışarıda kalan hikâyeler “Deli Dumlul”, “Tepegöz”, “Kan Turalı” gibi hikâyelerdir. Yaygın yoruma göre kâtip İslam şeriatına uygun olmayan hikâyeleri dışarıda bırakmıştır.

Gerek Dresden gerekse Vatikan yazmalarının üzerinde bunların ne zaman kâğıda geçtiklerini gösteren bir tarih yoktur. Ancak fikir verici ibareler mevcuttur. Dresden nüshasının kapağında “tarîh-i vefat-ı Osman Paşa 993 (1585)” şeklinde bir not vardır. Bu Osman Paşa, kuvvetle muhtemel Yemen Beylerbeyi olup

Sultan III. Murat zamanında İranlılar ile yaptığı savaşlarla Tebriz'i aldığı yıl (1585) serdar ve sadrazamken ölen Özdemiroğlu Osman Paşa'dır. Bununla birlikte Vatikan nüshasında kitabın kime ait olduğunu gösteren bir not ve tarih vardır: “Seyyid Ahmet bin Seyyid Hasan Defteri, Kahire'de yerleşmiş, Muharrem 1000 (Kasım 1591)” Kitap Seyyid Ahmet'ten sonra Kahireli Elvan isimli bir şahsın eline geçmiştir fakat bunun tarihi yoktur. Ayrıca 1204'te (1615-16) kitabın sahibi tarafından Kudüs'teki kardeşi Mustafa Efendi'ye gönderildiğini bildiren üçüncü bir kayıt daha mevcuttur.

Dede Korkut Kitabı'nın keşfedilmeyen pek çok nüshası olmalı ki 2019 yılında Azerbaycan'da yeni bir yazma daha gün yüzüne çıkmıştır. Salur Kazan'ın ejderha öldürmesiyle ilgili bu boy sayesinde destanın on iki hikâyeyle sınırlı olmadığı kanaati kuvvetlenmiştir.

Dede Korkut Kitabı ülkemizde ilk kez adını *Divan-ü Lügati't-Türk*'ten, *Kutadgu Bilig*'den *Atabetül-Hakayık*'tan tanıdığımız meşhur Kilisli Rifat tarafından Arap harfleriyle 1916'da yayımlanır. Latin alfabesiyle olan ilk çalışmayı ise Orhan Şaik Gökyay 1938'de yapar.

Kitab-ı Dedem Korkut Anakronik Bir Metindir

Fuat Köprülü ya da Boratav gibi araştırmacılar *Dede Korkut*'a bir tarih vermeye çalışıp Akkoyunluları işaret etse de işin özünde bu tür metinleri belirli bir tarihsel döneme hapsedmek pek de mümkün değildir. Azeri tarihçi Kamal Abdulla'ya göre *Dede Korkut*'ta belirli bir dönemin edebî ve estetik özelliklerini aramak gökteki yıldızları tek tek sayıp sayısını belirlemek kadar boşuna bir zahmettir. Çünkü bu destan da kendisiyle aynı kaderi paylaşan birçok eski dünya destanı gibi anakronik bir metindir.

Abdulla bu fikri daha da ilerletir. *Dede Korkut Destanı*'nı mitler döneminin sonlarına, ilkel insanın doğanın koynundan yeni yeni kopmaya başladığı çağa kadar götürüp bırakır.

Basat'ın hikâyesini hatırlayalım. Aruz Koca'nın oğlu Basat, çocukken bir av sırasında kaybedilir. Yıllarca ormanda bir aslanın ininde başka bir ifadeyle “doğa”nın koynunda

büyür. Basat'ın hayatının bu dönemi onda çok güçlü bir etki bırakmış olmalı ki Basat bulunup babasının evine getirildikten yani bir anlamda “medeniyet”e dâhil edildikten sonra burada durmak istemez yeniden ormana, aslan yuvasına döner. İlkel toplumların gelişme aşamalarından birisi olan doğadan medeniyete geçişin sıkıntılı yolu edebî bir model olarak *Dede Korkut Kitabı*'nda kendini bu şekilde ortaya çıkarır. Böyle bir estetik genelleme destana özgü eskiliğin hangi düzeyde olduğunu açık biçimde gösterir.

Mitolojik tasavvurun hüküm sürdüğü dünyada insan akıl sır ermez tabiatın ayrılmaz bir parçası sayılır, tabiat insan gibi canlı, yaşayan ve nefes alan bir organizmadır. Bu nedendir ki Basat kendisine babasının adını soran Tepegöz'e şöyle cevap verir: “Atamın adını sorarsan kaba ağaç, anamın adını sorarsan kükremiş aslan.”

Örneğe yine Basat'ın hikâyesinden devam edelim, Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesine gelelim. Tepegöz destandaki en ilginç karakterdir. Babası çoban, annesi peri, tek gözlü, doymak bilmeyen ve insan yiyen bir devdir. Mitolojik devrin gözüyle bakarsak Tepegöz kaosu başka bir ifadeyle belirsiz doğayı temsil eder. Basat çocukken aynı evde birlikte yaşadığı Tepegöz'le savaşıyor, devin et olan tek yeri gözüdür. Basat kızgının okla devi kör eder. Biz kardeşiz bana kıyma, demesine rağmen artık dönüş yoktur, Tepegöz'ü öldürür. Çünkü medeniyetten tabiata dönüş yoktur, Basat böylelikle kozmostan kaosa giden yolu kapatır.

Tabii Basat'ın hikâyesi sadece bir örnek, onun gibi pek çok ilginç

misaller var destanda; hiçbir kahramanın ölmeyip sadece Beyrek'in ölmesi, Banu Çiçek'in düzene aykırı hareket etmesi, Deli Karçar'ın Dede Korkut'u öldürmeye yeltenmesi... Bunların hepsi kaostan kosmosa geçişin örnekleridir. Destana bu gözle bakarsak diyebiliriz ki *Dede Korkut Kitabı* bir köprüdür. İnsan topluluğunu kadim bir devirden öbür devre geçiren bir köprü, tabiattan medeniyete geçiş köprüsü.

Fuat Köprülü boşuna dememiş, “Bir kefeye Türk edebiyatını bir kefeye *Dede Korkut*'u koysanız *Dede Korkut* ağır basar.” diye.

Kaynakça

1. Ayşegül Çakan, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul: 2023.
2. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul:1981.
3. Kamal Abdulla, *Gizli Dede Korkut*, Çev. Ali Duymaz, Ötüken Yay., İstanbul: 2012.
4. Kamal Abdulla, *Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş*, Çev. Ali Duymaz, Ötüken Yay., İstanbul: 2020.
5. Tufan Gündüz, *Dede Korkut Destanları*, Yeditepe Yay., İstanbul: 2019.
6. Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkut'un Kitabı*, Kabalcı Yay., İstanbul: 2007.
7. Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat*, Adam Yay., İstanbul: 1982.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Ömür dediğin bir varmış bir yokmuş.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Kalemim, kelimelerim ve hayallerim...

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Sütlü nescafe kokusu. Almanya'daki teyzemin anneanneme büyük bir kavanozla getirdiği, anneannemin de köye her gittiğimizde bizi başına toplayıp çay bardağında ikram ettiği...

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Küçük, şirin bir kitap kafe işletmek isterdim. Okuyan yazan insanların uğrak yeri olan, kültür sanat sohbetlerine ev sahipliği yapan. Şehrin atan kalbi.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Sevgili Arsız Ölüm'ün Dirmit'i. Bizden biri oluşuyla etkilendiğim bir kahraman.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

İstanbul.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Çok kıymet verdiğim iki şey arasında tercih yapmak zorunda bırakıldığım an.

8 Mevsimlerden hangisi?

İlkbahar... Hayatıma anlam katan ne varsa baharda buldu beni. Eşim, kızım, kitabım.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Hz. Peygamber'in Hira'da yaşadığı ilk vahiy tecrübesini.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

Bunca zulme dünya daha ne kadar dayanır?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Bir kuytuya çekilip sayfalarca yazarım. Keder, içimde kapalı kalan bir musluğu sonuna kadar açar âdeta. Yazdıkça tazelenirim.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

"Başkalı" denilen ve beni sömüren her ne varsa.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Fuat Sezgin.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Kendime karşı acımasız oluşum.

15 Ruhunuz nereli?

Ne kadar açılısam uzaklaşsam da yıllar sonra fark ettim. Ruhum Anadolulu.

16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?

Sessizliğin sesi...

17 Geçerken gördükleriniz...

Kırık dökük hayatlar. Altında ezilen ve eksik kalan çocuklar.

18 Bir notunuz var mı?

Avucunuzdaki umut kırıntılarına sahip çıkın.

HATİCE İBİŞ

AYAKÜSTÜ

SORULAR?

ÇÖZÜLDÜKÇE DÜĞÜMLENEN

GÜVEN ADIGÜZEL

Anlat kızın ekmek tutuşunu
İçimdeki soylu kişiden utanışını
Annayı tutarken balık tutuyorum
Ekvator ağzıyla kolumu buzdan denize indirmişim
Kız içimde bir sarmaşık kelimesiyle büyürken
Arada bir kanla uslayıp
Seni anıyorum
-ey eski sevdiklerim-
Cahit Zarifoğlu

Hayatı da böyleydi aslında, o büyük telaş içinde parçalanmış gibi. Ama yine de kendi saatine programlanmış hâlde. Zamanın kıyıcılığına karşı bir önlem mi? Belki. Zaman insana kıyar çünkü. Üstelik acımasızlığını aldığı yerin -tam olarak- insanın telaşıyla hevesleri arasında salındığını bilmekteyiz. Bildiğimiz, bilmekte olduğumuz, bileceğimiz. Oysa bize bildirilen, telaş ve hevesin insanı öldürmekle meşhur olduğudur. Telaşımız, insan olma duygusuna doğru yürüdüğümüz uzunca bir yolsa mesela ya da heveslerimiz omzumuzdaki mecburiyetlerimizin altında ezilmemek için kullandığımız bir parola. Hafifletici nedenler ruhumuzu gerçekten hafifletmiyorsa, içimizden ikna olamadığımız diğer her şey gibi “ağırlığınca” yük olmaya devam edecektir bize. Yüklerimizden arınmayı istemenin yokuşunda, bütün mümkünlerin kıyısındaymişçasına...

Şair, kapalı gözleriyle ruhunu ateşe vermiş mavi elbiseli kadını çiçeklendiği yerde yakalayıp -hayır onu kısıtıp değil- zamanı bir anlığına mühürlediğinde ne yapmış oluyor öyleyse? Telaş ve heves var mı burada? Sarmaşıklar içindeki kadın kendi sessizliğine yaslanıp bütün ruhuyla çiçeklere sarılıyor, yüzünde güller açıyor, gerdanında kızıl sümbüller, sırtında papatyalar. Boynundan süsenler dökülüyor, parmak uçlarına zambaklar yerleşmiş, dudaklarında laleler söyleşiyor. Kadın boylu boyunca çiçek bahçesi, mavi elbiseli, kendi ben'inden fıskırıyor

sanki, kendi olmanın şafağında yalınkılıç bir savaşçı misali. Kan gülleri yok tacında. Bağrındaki dikenleri çiçeklerinden ayırt etmeden, alnını delen tohumlardan bakarak hayata, şair ne demişse sanki onun gölgesinde bekleyerek. Umutsuzluğun ilacı neydi Kierkegaard'a göre?

İşk Deriz Ona

Hangi Anna kanımıza çakıllar karıştırır? Godard'ın gözleri ömre bedel Danimarkalı mı? Morlar içinde doğmuş, morlar içinde büyümüş İmparator Aleksios ile İmparatoriçe Eirene'nin bilgelikle sınanan kızı mı Tolstoy'un azap melek Karenina'sı mı? Hangi Anna varlığımıza hiç durmadan saldırır, hangisi pash göğüs kafesimizden bembeyaz güvercinler uçurur, hangisinin sessizliğinde kalbimizdeki dalgalar köpürür? Hangi Anna'yı aklımızda tutarken gözlerimizde koca bir deniz belirir, sarmaşık kelimesiyle büyüyen içimizde, şairin işaretiyle; o kız. “Ah anlıyorum / Çünkü annanın / Anlaşılmaz bir gözaldanımıyla / İçimde bir gemi batırıp döndüğünü / Unutmadı / Yanlışlıkla / Onlara: / Beni unutmayacaksınız.”

Sarmaşığı ışk'a hizalayarak geldiğimiz yeri düşünüyorum. Halk etimolojisinin bunu gönül rahatlığıyla yapacağını biliyoruz çünkü. Şiddetle sevmenin yani yakıcı, zehirleyici, hırpalayıcı sevginin yolunun sarmaşığa çıkması, ışk'tan başlayarak kocaman bir anlam denizine ulaştırıyor bizi. Yayıldığı yerlerde sardığı bütün

dalları kurutan, aslında aşığına acı vererek büyüyen sarma-ışk. Aşk varsa hâli budur; nicesi duymuş, çok azı tecrübe etmiştir. Aşk varsa nihayeti budur; bazısı bakmış, birazı görmüştür. Aşk varsa hâli budur; uğruna sefer eylene, uğruna ölmüştür.

Halk etimolojisini hafife alamayız, kelimelerin köklerinden değilse bile görünenin geniş anlamından devşirilen yaygın içgörünün konusudur bu. Sarmaşık insanı sardıkça karşı konulamaz hâllerin tebarüz ettiğine şahitlik ederiz ilk önce, sonra *etrafımız sarılmıştır* anonsunu duymayı reddetmekle devam edecektir bu karşılaşma. Sarmaşık acı vererek büyür. Vazgeçmeyi istemek anlamsızdır, karşı koymayı denemek nafi. Ne çözebilirsin artık ruhuna atılan düğümleri ne de elini uzatarak çıkabilirsin bu cendereden. *Cin saç* derler Anadolu'da sarmaşığa, her düğüm ruhuna yeniden acı verir. Ve çözdükçe düğümlenirsin.

Cahit Zarifoğlu'nun, her okuduğumuzda anlamını tazeleyip başkalaştırmayı sürdürdüğü gibi yeni kapılar ve yeni anahtarlar icat etmeyi de başaran “Ve Çocuğun Uyanışı Böyle Başlamış” adlı o destansı şiiri şu dizeyle açılıyor: “Gül kokuları çocukların kaburga kırıklarından geliyor.” Evet, eğer bu mümkünse yani bir şiirin bittiğine ikna olabiliyorsak Zarifoğlu destanının “nihayete erdiği” dize şiirin orta yerinde öylece duruyor. Böyledir, çözüldükçe düğümlenir.

DEDEMİN CEBİ

ÖZAY ERDEM

Ne kadar da derindi dedemin cebi. Sihirbazın şapkası gibiydi. İstese tavşan bile çıkarabilirdi içinden. Köyün çocukları sokakta onu görünce oyunu bırakır, etrafını sarardı. Dedem önce gülümser sonra da elini paltosunun cebine atardı. Bir bakardık avucunda rengârenk paketleriyle çikolatalar ve şekerler. Kuşlar gibi üşüşürdük avucuna. Kimimiz limonlu kimimiz portakallı kimimiz de damla sakızlı olanlarından seçerdik. Ben hep pembe renkli paketi seçmek için çabalardım. En sevdiğim renk pembeydi çünkü. Kardeşim Nuh için de alırdım şekerlerden. O geride kalırdı, uzanamazdı kolu. Ağzında annemin içirdiği keşiboynuzu pekmezinin lekesiyle gülümserdi bana Nuh. Bazen de avuç avuç leblebi ve fıstık dağıtırdı dedem bize. Ben hayret ederdim. Belki on arkadaş vardık ama hepimize de yeterdi. Dedemin cebi çok derindi. Ucu bucağı olmayan iyi huylu bir kara delikti.

Yan yanaydı evlerimiz dedemlerle. Ben pencere kenarında nöbet tutardım akşam olunca. Bahçe kapısının sesini duyunca fırlardım yerimden. Annem seslenirdi arkamdan: “Yavaş deli kızım, yavaş!” Sarılırdım dedeme. O da beni kucaklar, “Bu soğukta böyle incecik çıkılır mı?” diyerek

yalandan azarlardı. Sonra beni yere indirir, elini paltosunun cebine atardı. İşte o sihirli hareket, işte kalbimin hızlandığı biricik an. Dedemin cebi sürpriz bir oyuncak kutusuydu. Bir bakardım sarı saçlı, mavi gözlü parmak bebek çıkarırdı içinden bir bakardım evcilik oynayayım diye içinde pembe fincan takımı bulunan bir paket. Bir de bakardım ki oyuncak bir kedi ya da sevimli bir köpek.

Ninem de severdi dedemin cebini. “Yeni çektirdim. Bize iki kahve yap da karşılıklı içelim.” derdi dedem. Sonra da cebinden çıkardığı paketi uzatırdı. Kahve tiryakisi olan ninem pamuk gibi gülümserdi o vakit. Tezgâhtaki dolaptan bakır cezveyi indirirdi fincanlarla beraber. Daha neler görmüştü bu gözler! Bir gün bir paket pirinç çıkarmıştı paltosunun cebinden dedem. Başka bir gün bal kavanozu. Başka bir gün de iki tane simit. Kardeşim Nuh alkış tutardı o anlarda gözlerinin içi gülererek. Dedemin cebi bereketti bizim için. Ninem, “Sen beni de taşırısın cebinde.” der gülüşürlerdi. Meğer büyüyünce anlayacaktım, böyle bir türkü varmış.

Kuşlar arasında da meşhurdu dedemin paltosu. Köyün meydanından geçerken güvercinler onun etrafına

toplaşırdı. Cebinden minik bir poşet çıkarıp yem atardı kuşlara.

Bizim eve gelince askıya güzelce asardı paltosunu dedem. Büyülenmiş gibi bakardım. Bir kahraman zırhını çıkarmıştı sanki. Uzaktan seyredirdim paltoyu. Elimi cebine sokarsam büyüünün bozulmasından korkardım.

Yazın dinlenirdi bütün kış çalıştıktan sonra dedemin paltosu. Biz çocuklar olgunlukla karşılardık bu durumu. Yine de paltosuz o hâliyle gözüme bir tuhaf görünürdü dedem. Süper kahraman hâliinden sıyrılmış sıradan bir dede olurdu gözümde. Fakat alıştırdım. Bu hâli de mutlu ederdi beni. Dinlenirdi dedemin cebi bütün yaz. Dedem elinde poşetlerle görünürdü o vakit. Bazen erik bazen de kiraz dağıtırdı avuç avuç biz çocuklara.

Bir haftadır huzursuzluk vardı köyde. Dedem paltosuz kalmıştı çünkü. Astarındaki sökükleri diksin diye terziye vermişti paltosunu. Fakat ne hikmetse bir türlü bitirememişti işini İlyas amca. Oysa mevsim kıştı. Konu komşu kapı önlerindeki karları küremeye başlayacaktı yakında. Hâl böyle olunca bir akşam babam

Ne kadar da derindi dedemin cebi. Sihirbazın şapkası gibiydi. İstese tavşan bile çıkarabilirdi içinden.

yeni bir paltoyla çaldı dedemin kapısını. “Ben eskisini seviyorum oğlum. Sen bunu geri ver.” dedi dedem. İçimden benim de bu sözler geçmişti. Ancak babam ısrar etmişti. “Camiye gidip gelirken üşüteceksin. Ceket ince kalır.” Boynumuzu bükümüştük dedemle birlikte. Babam haklıydı, “Eskisi gelince yine onu giy baba.” Peki deyip razı olmuştu dedem.

Köyün çocukları beğenmedi yeni paltoyu. Dedem de bizi görünce atmadı zaten ellerini ceplerine. Dardı cepleri çünkü. Ellerini sokunca kaybolmuyordu eskisi gibi. Dedemi bu paltoyla görmeye alışamadı gözlerim. Oyunumuza devam ettik. Fakat arkadaşlarımız arasında eksikler vardı. Bazıları hasta olmuştu. Nuh bilmiş bilmiş konuşuyordu: “Keçiboynuzu içmemişler, hasta olmuşlar.”

Geçen yıl yine böyle bir dönemi yaşamıştık. İlçedeki kuru temizlemeye vermişti dedem paltosunu. O gün dedemi gri ceketle görünce bütün çocuklar şaşırılmıştı. Kısa bir an durup öylece bakakalmıştık. Birkaç gün sonra dedem gidip almıştı da paltoyu, çocuklar olarak pek sevinmiştik. Cebinden -seferden dönen bir kahraman gibi- rengârenk kalemtıraşlar çıkarmıştı dedem. Deliler gibi çılgılık atmıştık.

Bu böyle olmayacaktı. Kardeşim Nuh ile beraber montlarımızı giydik. Annem keçiboynuzu özü içirdi

kardeşime. “Kışın hasta olmazsın bunu içersen.” dedi. Ben burun kıvırdım yine, içmedim. Terzi dükkânına doğru yola koyulduk köyün sokaklarında. Hesap soracaktık. Neden bitmemişti hâlâ dedemin paltosu? Dükkâna varınca gördük ki kapalıydı. Tahta kapının üstündeki camda büyük harflerle “kapalı” yazıyordu. Evine gidip kapısını çaldık İlyas amcanın. Eşi Sare teyze açtı kapıyı. Hastaymış kaç vakittir İlyas amca. Ağır üşütmüş. “Geçin içeriye.” dedi ama bizim bir an önce gitmemiz lazımdı. “Ninemin kış çayından getirmeliyiz.” dedim. Ağzındaki pekmez lekesiyle gülümsedi Nuh.

Kapıyı çaldık yeniden. Bizi karşısında görünce mutlu oldu İlyas amca. Ben biraz şaşırıldım ama. Onu hep dükkânda çalışırken görmüştüm bugüne kadar. Gözlüğünü çıkarmıştı. Gömlek ve yeleği yoktu üstünde. Pijamalarıyla duruyordu yatakta. Boynundaki mezurası da yoktu tabii. Parmağındaki yüksük, iğneleri ve makinesi de dükkânda kalmıştı. Demek o da bir süper kahramandı ve işinin başına dönmeliydi. İçinde kış çayının bulunduğu kavanozu Sare teyzeyle teslim ettik. Her gün sabah akşam bu kış çayından sıcak sıcak içmesini söyledik. Bir şeyi kalmazdı. İçindeki otları Nuh tek tek saydı; papatya, tarçın, nane, ihlamur, zencefil...

Birkaç gün sonra dükkâna bakmaya gittik. İşinin başına dönmüştü İlyas amca. O her zaman alışık olduğu-

muz gömlek ve yeleği üstündeydi. Fakat boş boş bakınıyordu etrafa. İçeriye girdik Nuh'la. "Eee," dedim, "iyileştin İlyas amca. Neden dikmiyorsun paltoyu?" Deri bir bavul duruyordu masanın üstünde. Uzanıp aldı. "Çarşıdan kumaş ve ip getireceğim." dedi. Yeterli malzemesi kalmamış İlyas amcanın. Üzüntümü gösteren bir nefes bıraktım dükkânın ortasına. Gülümsedi İlyas amca. Üçümüz birlikte köyün meydanına yürüdük. Minibüs buradan kalkacaktı. Bir süre bekledik. Birkaç köylü gelip bindi minibüse. Fakat bir hareket yoktu. İlyas amca, "Soğukta durmayın, eve gidin." dedi minibüsten çıkarak. Başımı hayır anlamında salladım. Fakat böyle de olmayacaktı. Nuh'a "Gel," dedim, "kahveye gidelim." Şoför Kenan abiyi bulduk. Tek başına bir masaya oturmuş çayını içiyordu. Saçlarını yana doğru taramıştı. Hep öyle yapardı. Boğazlı kazaklarından birini giymişti. Parmağındaki gümüş yüzükleri hiç çıkarmazdı. Bir an için fark ettim ki Kenan abi de bir süper kahramandı. Gülümsedi bizi görünce. "Gitmiyor musun?" dedim. Kaşlarını istemeden çatmıştı. Başıyla meydanı, minibüsü işaret etti. "Dolsun, öyle gideceğiz. Boş daha." dedi. Kahvenin sahibi Polat amca önümüze bir kaakolu bir de limonlu oralet bıraktı.

Dedem bir defasında cebinden mandalina çıkarıp vermişti Kenan abiye. Ona önce durumu anlattım. Paltonun bir an önce dikilmesi gerektiğini, bunun için de İlyas

amcanın ilçedeki çarşıya gitmesi gerektiğini söyledim. Sonra da mandalinayı hatırlattım. Güldü. Baktı ki ben somurtuyorum, önüme bırakılan oraleti de içmiyorum. Yüz çevirmişim kendisinden. Bunun üzerine kalktı yerinden Kenan abi. Beraber meydana, minibüse kadar yürüdük. Neşem yerine gelmişti birden, gülümsüyordum. "Kar pek güzel yağıyor." diye mırıldandı Kenan abi. Gerçekten de yoğun bir kar yağışı başlamıştı. Nuh ağzını açmış kar tanelerini yakalamaya çalışıyordu. Fakat gözüne girdikleri için pek başarılı olamıyordu.

Minibüsün yanına geldik. "Daha iki koltuk boş." dedi Kenan abi. Kapıyı açıp şöyle bir bakmıştı. Yüzüm düştü hemen. Acılı bir nefes çıktı ağzımdan, karların ortasına bıraktım. "Ama olsun." diye devam etti konuşmasına Kenan abi. "Taşağıl'dan da binen olur." Komşu köyü söylüyordu. Kocaman bir gülümsemeyle karşılık verdim. Ardından şoför koltuğuna geçti Kenan abi. Terzi İlyas amcaya el salladık minibüs hareket ederken. Sonra eve döndük. Kar iyice bastırmıştı.

Akşama kadar pencere önünde bekledim. Gelmedi minibüs. Uyuyakalmışım.

Sabah öğrendim ki kardan yollar kapanmış. İş makinesini beklemişler köye dönebilmek için. Geç vakitte ancak gece yarısı köye güç bela ulaşabilmiş Kenan abinin minibüsü.

Ben o gün yataktan kalkamadım bir türlü. Ateşler içinde yattım. Soğuk almıştım. Nuh iyiydi ama. "İnat etmeyip keçi boynuzu pekmezi içseydin sana da bir şey olmazdı." dedi annem. Somurttum. Haklıydı tabii. Olan bana olmuştu. Sıkıntılı rüyalar gördüm durdum. Hiç aklıma gelmeyen şeylerdi gördüklerim. Annem ıslak bezler koydu koltuk altlarına ve alnıma. Şurup içirdi. Akşama doğru uyandım. Toparlamıştım kendimi biraz. Yatakta sırtımı yastığa yaslamış oturuyordum. Annemden kış çayı istemiştin ve yapmasını bekliyordum. Sonra kapı çaldı. Nuh koşarak gidip açtı. Dedem girdi içeriye. Gözlerim kocaman açıldı. Paltosu üstündeydi. Boğazım biraz ağrıyordu ama haah, diyerek sevinçli bir nefes bıraktım ortaya. Bitirmişti demek İlyas amca. Elini cebine attı dedem. Rengârenk naneli şekerler vardı minik pakette. Çok severdim. Alıp açtım hemen. Pembesinden ağzıma attım bir tane.

SÖZÜN BITİM YERİ

ORHAN GAZİ GÖKÇE

Söz, insanın bütün eylemleri arasında en kusursuz ve en saf olanıdır. Her zaman el altında olan ve yeniden doğan bir mucizedir, diyor filozof Louis Lavelle. Söz, salt seslerden yahut harflerden ibaret değildir. Sözün ehemmiyeti, işaret ettiği anlam alanı, içerdikleri ya da dışında tuttuklarıdır. Söz, düşünmeyi mümkün kılar ve düşünceyi inşa eder. İnsanı eylem ile irtibatlandırır da yine sözdür. Söz, yeri geldiğinde insanın en güçlü amelidir. Daha da ötesi söz, insanın hakikat ile kurduğu ilişkinin anahtarıdır. Söz, arkasında bir niyet ve iradeyi taşır, davranışlar söz ile mayalanıp meydana çıkar.

Her sözün bir menzili vardır. Çoğu zaman bir meseleyi vuzuha kavuşturmak, bir meramı dile getirmek için sarf edilir. İnsanın en büyük tasarrufu söz üzerindedir. Kırk söz bir büyü yerine geçer, der annem. Sözün tesiri yerlere göklere, dağlara taşlara,

kurtlara kuşlara ulaşır; cümle âlemin kulağı söz ile mayalanır.

“Onlar ki sözü dinlerler ve (sadece) en güzeline, uyarlar.” (Zümer, 39/18) Söylemekten önce dinlemeye davet edilen iki kulak ve bir ağızla mücehhez insan, en güzel sözü duyana kadar dinlemeye, duyunca da ona ittibaya davet edilir. Her söze kulak asmamak ise sözün güzeline talip olan kimse için vakar emaresidir.

İnsan niteliği kazanan beşer gizli bir teraziye koyar sözlerini. Söz bahsinde maruf ve makulün sınırları içinde kalmayı önemser. Temkinlidir, bu temkin korkuya yorulmaz. Sözünü tartarak söylemek itimadı temin edeceği gibi sözün istikametini de emniyete alır. Sözün emniyeti bir güven inşa eder, hem sözün sahibinde hem de sözün muhatabında.

Dert adamı söyler. Söz, kuvvetini dertten alır. Dertimiz kadar sözü-

müzün tesiri vardır. İnsanın önce kendisine dokunmayan sözün hiç kimseye dokunamayacağı açıktır. Dertsiz söz keçiboynuzu kemirmeye benzer. Dertli adamın ciğeri yanık sözleri acıklıdır. Gözlerinde kordan bir ateş sezilir, kaşları çatık, alın çizgileri dahi okunaklıdır. Kendine yol buldukça akar bentler yıkıp çarpa çarpa. Bu sertlik acıtır ama incitmez, tesir eder fakat yaralamaz. Dertli adam sözü kendine yontmaz. Sözün nereye gideceğini hesap etmez, hesap etse zaten konuşamaz. Dokuz köyden kovulmak pahasına doğru sözün hatırını gözetir; hatır kalsın, yol kalmasın derindedir.

Her birimiz gayet insani bir merakla söylediklerimizin bizim maksadımıza munasip şekilde muhatabımız tarafından anlaşılmasını bekleriz. Sözün bağlamı; bizim niyetimiz, muhatabımızın beklentisi ve kullandığımız üslubun kurduğu bir atmosferdir. Anlatmak ve anlaşılacak bu bağlamın elverişliliği

ile ilgilidir. Bağlam sağlıklı kurulmadığında söz kimi yaralayacağı belli olmayan serseri bir kurşuna dönüşür. İyi niyet ve muhabbet üzerine kurulan bağlam içinde her bir söz sadra şifa olur. Söyleyen de dinleyen de sözün kanatlarına tutunarak yükselir. Sözün ruhudur diğerinin kulağından içeri giren.

Söz meclislerinde sözü kendine getirmek bir maharet değil acınası bir kurnazlıktır. Bu kurnazlığın müşterileri ya aldatıldığının farkında değildir ya da aldatılmayı meslek edinmiştir. Sözü bir kandırma aracı olarak gören dilbazlar, feraset sahiplerinin karşısında dumura uğrarlar.

“Sözüm odun olsun hakikat olsun tek.” diyen Mehmet Akif gibi doğru bildiğini sakınmadan söyleyenler de vardır, maslahat gözetip lafı çevre yollardan dolaştırmayı tercih edenler de. Bu iki yol kişinin samimiyeti nispetince meşru kabul edilebilir. Sadetten ısrarla uzaklaşan, anlatmanın, dinleniyor olmanın hazzına kendini kaptıranların sözlerinden ise bir hayır umulmaz.

Herman Hesse'nin *Boncuk Oyunu*'nun hemen girişinde dile getirdiği şuydu: “Sözün değerini yitirdiği o korkunç dönemin hemen eşliğine geldik.” Biz yaşadığımız şu anda o eşliği çoktan geçtik sanki. Kelime-

lerin yetersiz kaldığı, boğazımızda düğümlediği o korkunç, yakıcı dönemin tam içindeyiz. Sanmayın ki dışımızda yaşanan ve bizim yazıklanmamıza, şikâyetimize konu olacak bir yitim bu. Söz, içimizde

doğamadan öldü ve bizi zehirlemekte. Sözün sonunu Özdemir Asaf'ın şu dizeleriyle getireyim: “Sözün bitim yerini / olay ya da konu seçmez / söz seçer / başlangıcını da olduğu gibi”

Haksızlığa uğramanın nasıl hissettirdiğini öğrendiğimde on, on bir yaşlarındaydım. Öfkemi yumruklarımınla belli ederken kalbimde oluşan hayal kırıklığını kendime sakladım. Dudaklarımın titriyor oluşu sadece hiddetlenmemden değildi, sevdiğim bir dostu kaybetmem ve dolayısıyla gözlerimde biriken yaşları gizleme çabamdandı. Hiçbir şey yapmadım. Bana ait olan dünyayı paylaştığım dostuma sadece baktım. Uzun uzun baktım. Gözlerimi kırpmadan baktım. Değişen mimiklerinin anlamını bildiğimi zannediyordum, yanılmışım. Şu an gözlerinin ta içine baktığım adam olacak şu çocuğu, meğer hiç tanımamışım! Ellerini beline koymuş, yüzünde kayık gülümsemeye gitmemi beklediği apaçıktı. Yumruğumu gevşettim ve benden beklediğini gerçekleştirdim.

Hızlı adımlarla burnumdan soluyarak yürürken, kaybettiğim dostluğu geri almaktan çok dünyamla bütünleşen ağaç evimi ona bırakmak istemediğimi fark ettim. Hayal kırıklığımın sesini kıstım, fonda gök gürlülü şimşekli bir müzik açtım ve Samet abinin yanına vardım. Samet abi, öz abim değildi. Ama abimden daha yakındı. O yüzden ona koştum. Lise son sınıf öğrencisiydi. Hayalleri vardı. Mühendis olarak uçakların havalanmasında bir katkısı olsun istiyordu. Evlerinin alt katını kendine ait bir atölyeye çevirmişti. İçerisinde

yok yoktu. Bulduğum çer çöpleri ona getirirdim. O mutlaka bir şeyler planlar ve çöplerden bazen ev eşyası bazen bir alet yapar bazen de uçak maketinin bulunduğu pistin etrafını güzelleştirirdi. Ben ona malzeme bulması konusunda yardımcı olurken o da benim ağaç evime katkıda bulunurdu. Bir nevi beraber yapmıştık meşe ağacındaki yuvamı. Orası da benim kaçış yerimdi. Belki de varış...

İçeri girdiğimde elindeki penseyle bir şeyler sıkıştırıyordu. Beni görünce tebessüm etti. “Gel bakalım aslan parçası.” diyerek paslanmış sandalyeyi gösterdi. Gidip usulca yanına oturdum. Burnumdan solumaya devam ediyordum. İşi o kadar başından aşkındı ki öfkeli oluşumla ilgilenmedi. Sessizce oturmak beni zorluyordu ama dikkatinin bana yönelmesi için beklemeyi öğrenmişim. Bu sırada ben de boş durmadım ve neler yapabileceğime dair bir şeyler düşünmeye çalıştım. Ama başarılı olamadım. Duygularım o kadar kabarıktı ki aklıma hiçbir öneri gelmiyordu. Bir süre sonra Samet abi elindekileri bıraktı. Kollarını kavuşturdu ve ortaya çıkan eserine maşuk gibi baktı.

“Söyle bakalım delikanlı, neden hor-murdanıyorsun?”

“Abi. Abim. Yardımına ihtiyacım var.”

“Hayırdır?”

“Ağaç evim. Başkası gelip yerleşti. Hem de yabancı değil. Hani şu sadece yazları buraya gelen, kendisini hepimize sevdiren, benimle çok yakın arkadaş hatta daha da öte dost olan kişi.”

“Yakup mu?”

“Evet.”

“Yaz bitiyor zaten oğlum, giderler birkaç güne.”

“Gitmeyeceklermiş. Burada kalmaya karar vermişler. Her yaz kiraladıkları eve yerleşmişler.”

“Hmm...”

“Ne yapmam lazım abi? Evimi istiyorum, ben yaptım o evi hatta seninle birlikte yapmıştık!”

“Biraz düşünmek lazım aslanım. Gidecek olsalardı bir şey yapmamıza gerek kalmazdı. Ama mademki kalıyorlar, o zaman ihtiyatlı davranmak lazım. Her gün görüşeceksin neticede.”

“Ne yani yardım etmeyeceğini mi söylüyorsun bana?”

“Sinirlenme hemen, dikkatli davranman gerekir, diyorum. Neticede

ailelerimiz komşu, ben gelip sorunu çözmeye çalışırsam, o da abisi Davut'u getirir. Yakup kalıyorsa Davut da kalacak demektir. İnsan ilişkilerinde duygudan önce düşünceyi konuşturmak gerekir aslanım."

"Anladım abi ben anlayacağımı!"

Samet abiyi dinlerken beynimde şimşekler çaktı. Ortaya çıkan ışık da bana bir yol gösterdi. Madem abim dediğim insan bana yardım etmeyecek, ben de bana yardımcı olabilecek birilerini bulmalıydım. Bunu da herkesin ayağına giderek yapmayacaktım. Zekâmı ve sosyal medyayı kullanacaktım. Usulca eve girdim. Hoş usulca girmesem de kimseler geldiğimi fark etmezdi. Evde herkes kendi âlemindeydi. Babam akşama kadar çalışır, abim odasından çıkmaz, annem bir bakarsın mutfakta bir bakarsın komşuda yer değiştirip dururdu. Bense bu eve sığamadığım için bir başka yurt edinmiştim kendime. Şimdi ise Yakup o yurdu ma resmen çökmüştü! Ya evimi geri alacak ve yaşamıma daha güçlü bir şekilde tutunacaktım ya da nefessiz kalacaktım!

Odama geçtim. Hayal kırıklığından uzaklaştıkça farklı bir duyguya doğru yol alıyordum. Adını bilmiyordum ama yaşadığım şeyi kabullenmeye başlamış olmam, çözüm için fikirlerin bir bir zihnime akın etmesini sağlıyordu. Mademki insan ilişkilerinde evvela düşünceleri harekete geçirecektim, ben de bana karşı açılan savaşa icabet etmeye karar verdim. Düşmanıma benzemeye çalışmadan,

kendim olarak bu haksızlığı ortadan kaldıracaktım. Sosyal medyayı açtım ve bir canlı yayın başlattım. Okuldan bir sürü arkadaşım bu yayına katıldılar. Hatta en sevdiğim öğretmenim de yayındaydı. Biraz heyecanlansam da yaşadığım haksızlığı dilim döndüğünce, sesimin titremesine çok da fırsat vermeden anlattım. Yorumlar kısmına gözüm takıldığında motivasyonumda büyük bir gedik açıldı. Özellikle "Yakup" ismini duyanlar ya yayından çıktılar ya da sessizce dinlemeye devam ettiler. Ama birkaç kişi vardı ki okulda da anlaşamazdık zaten, moralimi bozacak cümleler sarf ettiler. Öğretmenim de yayından çıkanlar arasındaydı. Destek olmak isteyenleri yarın okul çıkışında yanıma beklediğimi dile getirerek yayını kapattım. Çok fazla düşünmeden yatağıma uzandım ve uykunun sıcak kollarına bedenimi bıraktım.

Rüyamda en güvenli hissettiğim yerde, ağaç evimdeydim. Meşe ağacının dallarına kondurmuştuk yuvamı. Öyle aman aman bir özelliği yoktu ama ağacın tepesinde olmak ve zeytin ağaçlarıyla dolu tarlaları izlemek inanılmaz keyif veriyordu bana. Rüyada bile olsam o mutluluğu yüreğimde hissediyordum. İşte güneş batmak

üzereydi ve etrafta kuş cıvıltılarına eşlik eden çiçeklerin rayihası ciğerlerime doluyordu. Sadece zeytin ağaçları mıydı manzaram? Hayır. O da görünüyordu evimden. Sarı kubbesi, masmavi bedeniyle içime huzur bahşediyordu. Onu izlemek, yanına varmayı hayal etmek, geleceğe dair umudumu diri tutuyordu. Gözlerimi yummadan yanına gideceğim mutlaka! Diğer çocukların arasına katılacağım ve balonlarımızı gökyüzüne armağan edeceğiz. Kulaklarımızda kuş cıvıltıları, çocuk kahkahaları...

Seher vaktinde uyandığimde ilk işim küçük kâğıtlara yaşadığım haksızlığı özetleyecek sloganlar yazmak oldu.

Rengârenk kalemlerle yeterli olduğunu düşünene kadar notlar yazdım. Yeni cümleler buldukça haklılığıma dair tutunduğum ip kalınlaşıyordu. Sonunda elimde kopmayacağına inandığım bir halat var olunca, yazmayı bıraktım ve planımın ikinci aşamasına geçtim. Teneffüslerde bahçede dolaştım. Ellerim cebimde kendi hâlinde yürüyormuş edasında, küçük kâğıtlarımı arkadaşlarıma ulaştırdım. Kimisi okumadan çöpe attı, bazısı okudu sonra attı, birkaçı da değerli bir eşyaymış gibi cebine özenle yerleştirdi. Yakup'la nadiren de olsa göz göze geliyorduk. Bakışlarındaki sevgi, yerini küçük görmeye bırakmıştı. Dudağının bir kısmının havada oluşu, gözlerini kısması... Nasıl oldu da içindeki bu hasetliği saklayabildi? Ya da ben nasıl oldu da o nefret duygularını göremedim ve bütün dünyamın kapılarını ona açtım? Her zaman mı böyleydi? Yoksa içindeki ateş onu yakmaya başlayınca mı değişti? O duygudan bu hayal kırıklığına salınmayı bıraktım ve planımın son kısmına odaklandım.

Okul çıkışında yanımda olacağını düşündüğüm insan sayısı en az altmış idi. O kadar süredir bekliyor olmama rağmen sadece üç kişiydik. Ben ve sınıfımızın hiç konuşmayan, ürkek diye anılan üyesi Faruk ve kapı komşumuz, sokaktaki oyunlarda cevvalliği ve mızıkçılara göz açtırmamasıyla bilinen Fatıma.

“Yapacak bir şey yok arkadaşlar. Üç kişi gidip de Yakup'u ve arkadaşlarını oradan çıkaramayız. Dağılalım.”

“Ne... Neden... Neden çıkaramayacak mıyız?”

“Faruk, aklın kesiyor mu? Onlar on kişi kaldı ki diğerlerini çağırdıklarında daha da kalabalık olacaklar. Nasıl baş edeceğiz onlarla?”

“E... Evini mücadele etmeden mi vereceksin Yakup'a?”

“Şu an ne yaptığımı zannediyorsun? Dünden beri mücadele ediyorum. Baksana etrafına, sadece sen ve Fatıma varsınız yanımda. Abim dediğim insan bile hareket etmeden önce kendisini düşündü, sınıf arkadaşlarım mı kendisini düşünmeyecek? Yakup'un ne kadar zengin olduğunu, ailesinin bağlarının ne kadar kuvvetli olduğunu bilmeyen mi var sanki! Arkasındaki güce dayandığı için çaldı zaten evimi!”

“Sen de sessizce almasına müsaade ettin öyle mi?”

“Sesimi çıkardım ya Fatıma. Görmüyor musun çöplerdeki kâğıtlarımı? İnsanlar korkuyor işte taraf tutmaktan ödleri kopuyor. Babamlar haksızlık karşısında neden susuyor, neden durumu kabulleniyor diye düşünüyor, tepkisizliklerini aklım almıyordu. Şimdi anlıyorum işte! Meğer korkuyorlarmış da o yüzden!”

“Tamam işte, sen, ben ve Faruk korkmuyoruz.”

“Üç kişiyiz Fatıma. Sadece üç!”

“Tamam işte üç kişiyiz İsmail. Üç!”

“Ne demek istiyorsun?”

“Yalnız değilsin diyorum. Üç kişiyiz. Mademki bilek gücüyle yenemiyoruz, kalbimizi ortaya koyacağız ve onları çaldıkları ev için pişman edeceğiz.”

“Nasıl?”

“Varlığımızla onları rahatsız edeceğiz. Ağaç evinin keyfini çıkaramayacaklar. Adımlarını attıklarında bizi göcekler karşılarında. Tırmanırken hep bir tedirginlikleri olacak. Ya arkadan gelip de eve yerleşirlerse diye. Belki nöbetleşe orayı koruyacaklar. Okulu aksattıkları için ailelerinden azar yiyecekler. Anladın mı?”

“Nasıl rahatsız edeceğiz varlığımızla?”

“Ağaç evinin tam karşısına çadır kuracağız. Ödevlerimizi o çadırda yapacağız. Yemeğimizi orada yiyeceğiz. Onlar yokmuş gibi oyunlar oynayacağız. Bir yandan da gözetlemeye devam edeceğiz. Gözlerimizin hep üzerlerinde olduğunu hissedecekler.”

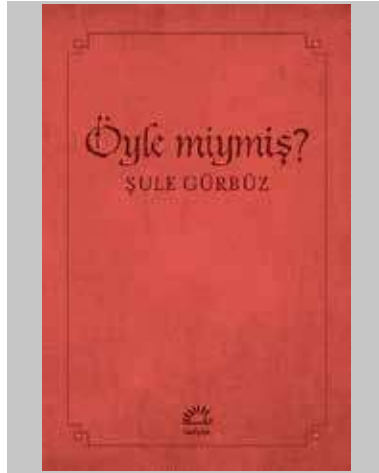
Eve doğru koşarken, kalbim sevinçten patlayacak gibi hissediyordum. Belki ağaç evimi geri alabilmem çok uzun zamanımı alacaktı belki de hiç geri alamayacaktım. Ama en azından bir umudum vardı. Sessizce durumu kabullenmek ve hiçbir şey olmamış gibi davranmak istemiyordum. Mücadele etmeden teslim olmayacaktım. Abimin iki sene para biriktirerek aldığı çadırımı sırtıma yüklediğimde, kumbaramdaki paraların hepsini abime vereceğime söz vermiştim. Haksızlığa uğrama duygusunun insana iki yol açtığını öğrendiğimde on, on bir yaşlarındaydım. O zaman hissettiğim o duygu, hangi yoldan ilerlemem gerektiği konusunda da kandilim oldu. Elimdekileri kaybetsem de pişman olduğum bir an bile olmadı. Çünkü hepsini savaşarak kaybetmiştim...

BİR FİLM

Şiirsel olan her şey özeldir. Düşüşler özeldir. Zamanın göreceliği, gerçeğin kuytu köşelerde gizlenen sureti, ölümün kimini serinleten kimini yakan yelpazesi, çaresizlikler, kabullenişler, pişmanlıklar, aldanışlar, ekranda beliren SON yazısına rağmen insanın içinde devam eden o film, o filmin verdiği sonsuzluk hissi, o sonsuzluğun estetiği... Özeldir. James Joyce'un "Ölümler" öyküsünden ve Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü* kitabından izler taşıyan *Son Adım*, bu özel esintilerle ve zamanda sıçrayışlarla "film içinde film" tadında bir atmosferde insanı duygusal bir derinliğin içine çekiyor.

BİR KİTAP

Her yıl *Öyle Miymiş'in* sayfalarına tutunup kanatlanır; göğün içinde, şehrin üstünde, içimin derinliklerinde gezinirim. Beni kanatlandırır; çünkü o, kendini herhangi bir türe ve forma sığdırmaz, dili katman katman açar, düşünceyi ve duyuşu göklere çıkarır; bu yönüyle de bir özgürlüğü ve başkaldırığı anımsatır. Beni kanatlandırır çünkü sayfalarında gezinirken gayretkeş bir okur olasım gelir; beni, kendimin ve hayatın dışına sürükler, onları bana dışarıdan izletir, izledikçe uçup silkelene, kendime gelme ihtiyacı duyarım.

ÜÇ TAVSİYE ESRA KILIÇ TÜREDİ

BİR UĞRAŞ

Gergef bir hayat. Gergef benim hayatım. Gergef senin hayatın. İğnenin izine, iğnenin sızısına rağmen yüreğinin, hayallerinin ve düşlerinin yumağından çektiğin rengârenk iplerleilmek ilmek işlersin onu. Ardında el emeği göz nuru, belki biraz acılı ve kusurlu ama özgün ve sabır dolu bir tablo bırakırsın. Gergef beyaz bir kâğıt. İğnen kalem olur, iplerin kelimeler. Öyküler yazarsın. Yepyeni dünyalar kurarsın. Ardında ömrünün duvarlarında asılı hoş sadaların, yüreklerin duvarlarında asılı cümlelerin kalır.

ACI KAYBIMIZ: YOL OĞLU HÂDİ TEK BAŞINA YAŞADIĞI ÖYKÜDE VEFAT ETTİ

HÜSEYİN AKIN

Yol Oğlu Hâdi çoktandır yollar-
da görünmüyordu. Onu belki
görebiliriz ümidiyle yola çıkanlar
boş gözlerle geriye dönüyor ve gi-
decekleri yeri kısa kesiyorlardı. Bir
yandan da o kadar zaman yollarda
gördükleri bu adamın zor zamanlar
için bir evi var mı yok mu diye hiç
düşünmemiş olmalarına da fena hâl-
de içlermekten geri durmuyorlardı.
Yoldan geçen herkese uzun süre onu
sordular. Kimse ümitsizce Yol Oğlu
Hâdi'nin yokluğu karşısında üzüntü-
sünü dile getirmekten başka bir şey
diyemiyordu. Bazısı çok uzak nok-
talara doğru uzun uzun bakarak su-
suyor bazıları da dilinin ucundakini
söylememek için çareyi ortamdan
savuşmakta buluyordu. Ta ki Zeyyat
Usta bir gün gelip kasaba esnafına
bir süredir görüp yaşadıklarını anla-
tınca kadar.

Zeyyat Usta Asmalı Kahve önünde
ikinci sonrası çay içen kalabalığa se-
lam verip Kasap Mikâil'in yanındaki
boş sandalyeye ilişti. Sanki o geldi-
ğinde herkes sohbeti kesmiş gibi bir
kuşkuyla kapıldıysa da bu susmanın
aynı şeyleri tekrar tekrar konuşma-
nın verdiği bezginlikten kaynaklan-
dığını anlamakta gecikmedi. Mesele
aynı mesele idi: Yol Oğlu Hâdi kaç
haftadır nerede idi? Başına bir şey

mi gelmişti? O olsaydı ne yapar eder
bizi arar bulurdu. Zeyyat Usta bu
insanın kanına işleyen sıkıcı ve bir
o kadar da yakıcı sessizliği bozmak
istedi. İki kolunu masanın kenarına
birleştirerek: "Ağalar!" dedi, "Size bir
şey anlatacağım ama sakın bu adam
ahir zamanında kafayı bozmuş diye-
rek benimle maytap geçmeyiniz."

Urfan Çavuş oturduğu sandalyeden
zıplarcasına ayağa fırladı. Sesi ken-
disinden beklenmeyecek biçimde
sert ve öfkeliydi: "Zeyyat! Zeyyat!
Bir senin hezeyanların kalmıştı kafa-
mızı ütöleyecek. Koyun can derdin-
de kasap et derdinde!"

Kasap kelimesini duyar duymaz
Mikâil üstüne alınır gibi oldu. Alın
çizgileri iyiden iyi kalınlaşverdi.
Urfan Çavuş'un kendine laf soktu-
ğunu sanmıştı: "Urfan Çavuş bir
daha söyle bakıyım ben ne zaman et
derdinde olmuşum? Benim içim ya-
nıyor senin söylediğin söze bak!"

"Tövbe," dedi Urfan Çavuş. "atalar
sözü söylemişim, bilmez misin? O
kadar cahil misin Mikâil?"

Zeyyat bu yersiz tartışmadan bir
hayli sıkılmıştı. Sesini biraz daha
yükselterek etrafındakileri susturdu

ve tekrar başından geçen olayı an-
latmaya koyuldu: "Ağalar, dediğim
ne rüyadır ne hayal. Şu Havlum
Dede Türbesi'ni bilirsiniz ya. Benim
fakirhane tam onun karşısındadır.
Türbenin arkasında üç beş tahta ve
kontrplaktan bir kulübe görüyorum
son günlerde. Eskiden orada çiçekçi
kadınlar, mezar ziyareti yapanlara
çiçek satardı. İşte tam orada derme
çatma kulübenin yanında, servi ağa-
cının altında bir yaşlı adam kâh otu-
ruyor kâh yatıyor kâh çalı çırpıları
tutuşturup kendince ısınmaya çalışı-
yor. Ne yer ne içer hiç bilmiyorum."

Zeyyat Usta lafı uzattıkça uzatıyor,
fakat bir türlü sadede gelmiyordu.
Urfan Çavuş parladı: "Ne söylemeye
çalışıyorsun iki saattir Zeyyat? Ne
söyleyeceksen kısa kes!"

"Demem o ki bu garip adam ne ka-
dar da Yol Oğlu Hâdi'ye benziyor."

Yan masadakiler de dâhil ortamda-
kiler bir taraftan bu ihtimali düşü-
nürken diğer yandan da şaşkınlıkla-
rını gizleyemiyorlardı. Urfan Çavuş
bir kez daha sesini yükseltti:

"Niye hep senin altından çıkıyor
böyle akla ziyan şeyler Zeyyat? Hem
Yol Oğlu Hâdi'nin evi mi olurmuş?"

**Şimdi biz yolumuz
çatallanınca kime
yol sorup yordam
danışacağız, ya
şasıırıp kalırsak?**

Bırak evinin olmasını adresi bile yok adamın. Yolları evi bellemiş bir ermiş adam o!”

“İsterseniz ben eve giderken peşimden gelin, doğru mu hayal mi görürsünüz.” diye söylendi Zeyyat Usta.

Masadakiler birbirleriyle teker teker göz teması kurarak Zeyyat Usta'nın söylediği gibi yapmaya karar verdiler. Havlum Dede Türbesi'ne birlikte gidecekler, servi ağacının altındaki adamın Yol Oğlu Hâdi olup olmadığı konusunda ikna olacaktı. “Haydi öyleyse,” dedi Zeyyat Usta, “güneş batmadan gidelim.”

Yola koyuldular. Havlum Dede Türbesi yürüyerek on beş dakikalık yoldu. Yolda yürürken bir sürü ihtimal üzerine konuştular. Kimi aslında Zeyyat Usta'nın gördüğü kişinin Havlum Dede'nin bizzat kendisi olduğunu, keramet gösterip belli saatlerde belli kişilere kendini gösterdiğini söylerken kimisi de orada bir ağaç gölgesi ya da devrilmiş bir kütüğün uzaktan silüetini Zeyyat Usta'nın insan zannettiğini söylüyordu. Türbe kapısından içeri girdiler. Asri mezarlık içerisinde kavuklu, sarıklı mezar taşları hayatın geri kalan özeti gibiydi. Zeyyat Usta üstü kalın mavi muşambayla örtülmüş derme çatma kulübeyi göstererek, “İşte Yol Oğlu Hâdi'nin evi!” diye işaret etti. Yanındakiler bu ifadeyi bir münasebetsizlik kabul etseler de “la havle”

çekmekten öteye gitmediler. Kulübenin içinde hiç kimse yoktu.

“Hayallenmişsin sen Zeyyat.” dedi Urfan Çavuş müstehzi bir şekilde.

Zeyyat Usta beş on adım ileride, servi ağacının altında hasıra benzer bir yaygının üzerinde sırt üstü yatmış bir adam gördü. Soğukkanlı biçimde oraya doğru yürüdü. Adam gözleri yumuk, sağ eli sol göğsünde, huzura ermiş bir insanın sükûneti ile yatıyordu. Ölmüş müydü acaba? Kalbini ve nabzını kontrol etti, yaşıyordu. Zeyyat Usta sessini olabildiğince kısarak sordu: “Hâdi Hocam, siz misiniz?”

Yol Oğlu Hâdi önce gözlerine davrandı. Göz kapaklarını bütün gücüyle açmak için kaşlarını ve kirpiklerini yukarıya doğru kaldırmaya çalıştı. Göz perdesinin altından etrafında toplananları görebildi.

Zeyyat Usta bir yandan da yanındakilerin tepkisini ölçmeye çalışıyordu. Kimsenin dili “Evet bu adam Yol Oğlu Hâdi.” demeye varmıyor gibiydi. Avurtları çökmüş, gözleri sönmüş, dudakları kurumuş, elleri kolları yana düşmüş bir adamdı gördükleri sadece. Bir kez daha seslenmeyi denedi Zeyyat Usta, bu kez biraz daha sesini yükselterek: “Hâdi Hoca'm, yolları boş gördük, evlere sorduk seni. Burada bulduk. Bize lütfen Yol Oğlu Hâdi olduğunu söyle.”

Bu kez Yol Oğlu Hâdi birbirine yapışmış dudaklarını hareket ettirerek bir cevaba hazırlanıyormuş gibi yaptı, fakat gerisi gelmedi.

“Ayakkabısına bakalım, belki oradan anlarız Yol Oğlu Hâdi olup olmadığını.” dedi Kasap Mikâil.

Urfan Çavuş bu tekliften hiç hazretmedi: “Koyun can derdinde kasap pabuç derdinde, hey Allah'ım!” diye bir kez daha Kasap Mikâil'e tepki gösterdi. Yine de ne olur ne olmaz diye ayakkabısını aramaya koyuldular Yol Oğlu Hâdi'nin. Fakat hiçbir yerde bulamadılar. Zeyyat Usta yüzünü oradakilere dönerek o an bir hakikati keşfetmiş gibi konuştu: “Yahu adam yolu bırakmış, yürüme-yi bırakmış ayak olmayınca ayakkabı nesine gerek?”

Son olarak bir yoklama daha yapacaktı Zeyyat Usta, acaba bu adam Yol Oğlu Hâdi miydi gerçekten?

“Üstadım, siz Yol Oğlu Hâdi misiniz? Eğer o iseniz lütfen kafanızı sallayarak onaylar mısınız?”

Yol Oğlu Hâdi kafasını sadece yukarı kaldıracaktı. Acaba güç yetirebilseydi kafasını aşağıya doğru indirip onaylama işaretini tamamlar mıydı? Bunu kimse bilmiyor. Bir kişi hariç, Samit Bey. Samit, İstanbul'da vergi dairesinden emekli olmuş ve bir gün bile İstanbul'da durmadan bu küçük

kasabaya gelmişti. Ne kahvede masa etrafında otururken ne de Havlum Dede Türbesi'ne geldiği andan itibaren tek kelime konuşmuş ve ikilem yaşamıştı. Ağacın altında boylu boyunca yatan Yol Oğlu Hâdi'nin yanına kadar sokulup bir yandan ezberinden sure ve dualar okumaya çalışırken diğer yandan son nefesini vermek üzere olan adamı rahatlatacak dokunuşlar yapıyordu. Okuduğu surenin sonuna gelmişti ki Yol Oğlu Hâdi'nin dudakları kısa bir süre bir şeyi yeni hatırlamış gibi kıpır kıpır oldu. Getirilen şehadetin mutlu hitamıyla kafası sağ taraftan omzuna doğru düştü. Geriye bıraktığı sessizlikten öldüğü anlaşıldı. Samit Bey, Yol Oğlu Hâdi'nin çenesini bağladı. Kilitlenen parmaklarını açtı.

Samit Bey kulübenin içerisindeki tek eşya olan seccadeyi alıp Yol Oğlu Hâdi'nin üzerine özenle örttü. Etrafında dizilmiş insanların “O muymuş?” der gibi bakışlarındaki anlamı çözmüştü. Sormalarına hacet kalmadan cevap verdi: “Evet o, Yol Oğlu Hâdi. O bizi tanıdı ama biz onu tanıyamadık. Yol deyince sadece uzun ince, kıvrım kıvrım yürünecek geçitler, güzergâhlar geldi aklımıza. Onu ayağımızın değdiği o güzergâhlarda göremeyince yolun da yolculuğunun da bittiğine hükmettik. Halbuki Yol Oğlu Hâdi asıl şimdi gerçek yola revan oldu. Şimdi içinizden, neden giderken bize bir hadis okumadı, diye geçiyordur. Gözlerimize hitap

eden bir hadisi ömür duvarımıza asarak gitti, ama biz fark etmedik. Şimdi kalkıp o duvarı aramaya falan kalkmayın ha dostlarım! Şu Allah'ın güzel kulu bir ağacın altında bir müddet dinlenip kaldığı yerden yolculuğuna devam ediyor şu an. Rehberimiz Peygamberimizden kalma bir misaldir bu. Buyurun şimdi burada gözlerinizle okuduğunuz bu misali şimdi de kulaklarınızla işitip ruhunuza işleyin: *‘Benimle dünyanın hâli ancak bir ağacın gölgesinde bir müddet dinlenip de bırakıp giden bir yolcu gibidir.’*”

Urfan Çavuş gözyaşları içinde Samit Bey'e seslendi: “Şimdi biz yolumuz çatallanınca kime yol sorup yordam danışacağız, ya şaşırıp kalırsak?”

Samit Bey Yol Oğlu Hâdi'nin büyük konuşmaları icra ederken yaptığı gibi büyükçe bir kaya parçasının üzerine çıktı ve Urfan Çavuş'un ağlayarak ifade ettiği kaygıyı şu cümlelerle izale etti: “Hepimiz gibi Hâdi Bey de Allah'ın fâni bir kuluydu. Her fâni gibi imtihanını tamamladı, gitti. Yolumuzu nasıl tefrik edeceğiz diye endişelenmek bize yakışmaz. Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nin sonlarında ne dediyse odur: *‘Size iki şey bırakıyorum, onlara sınımsız sarıldığınız sürece yolumuzu şaşırılmayacaksınız: Allah'ın kitabı ve benim sünnetim.’*”

B İ R Ψ a Z I B İ R  İ Z İ

“hiç ışık yok
hiç ışık yok

kimse güneşle tanıştırmayacak beni
kimse serçelerin şolenine
gturmeyecek beni
uçmayı anımsa
kuş ölümlüdür.”

Furuğ Ferruhzad’ın “Kuş ölümlüdür” şiirinden...

@ ibrahimvarelci x ibrahimvarelci

“Yazmak yüzleşmektir, yüzleşmekten korkmamak gerekir.”

İBRAHİM VARELCİ

Borges, “Edebiyat ne işe yarar?” sorusuna, “Kanaryanın ötüşü ya da çok güzel bir gün batımı ne işe yarar diye sormak kimin aklına gelir?” diyerek yanıt vermiş. Ben de soruyu tashih ederek sana yeniden yönelteyim: Kelimeler, kanaryalar, gün batımları ne işe yarar?

Çocukluğumu düşünüyorum. Çocukluğumun geçtiği şehri. Rize’de doğup büyüdüm. Evimizin arka penceresi dağa bakarken ön balkondan deniz görünüyordu. Deniz ve dağ. Bu ikilik bende birçok duyguyu hareketlendirdi. Fakat ben en çok dağlara bakarken bulmuşumdur kendimi. O yücelik, kaybolma hissi, toprağın kokusu... Diğer tarafta Karadeniz’in öfkeli dalgaları. Çocukluğum ya deniz kıyısında ya da ormanlarda uzun yürüyüşlerle geçti desem yeridir. Bu arada unutmadan söyleyeyim: Mahallemizin adı Portakallık’tı. Her yerin portakal ağaçlarıyla çevrildiğini düşünün. Çocukluğumun böyle bir mahalle-

SÖVLEŞİ
EMİN GÜRDAMUR

de geçmesi benim bu hayattaki en büyük şanslarımdan biridir. Güzel bir çocukluk yaşadım. İlk öykü kitabımda çocukluğumun izleri var.

İşte çocukluk yıllarında seyrettiğim dağlar, deniz, kokusunu hâlâ hissettiğim portakal bahçeleri, çıtır çıtır yanan kuzinenin üzerinde portakal kabukları, dinmeyen yağmurlar, ormanlar... Benim hayal dünyamı bu atmosfer şekillendirdi daha çok. Belki de yaşamımı portakal ağaçları arasında saklanırken seyrettim. Saklanmak düşüncesi veya isteği benim yazıyla kurduğum ilişkinin en önemli duraklarından biridir. Ben öyle hissediyorum. Ben aslında kendimi yine kendi cümlelerimle gizlemişim. Bunu niçin yaptığıma dair bir fikrim yok, fakat bu hâlin geçici olduğunu da bir miktar yaşamaya başladım. Gün geliyor ve saklandığın yerden çıkıyorsun. Çıkmak istiyorsun. Asıl mesele mağaradan çıktuktan sonra çarşıya maskara olmamak. Çünkü hayat bir sanatçı için çok hızlı ve hoyrat.

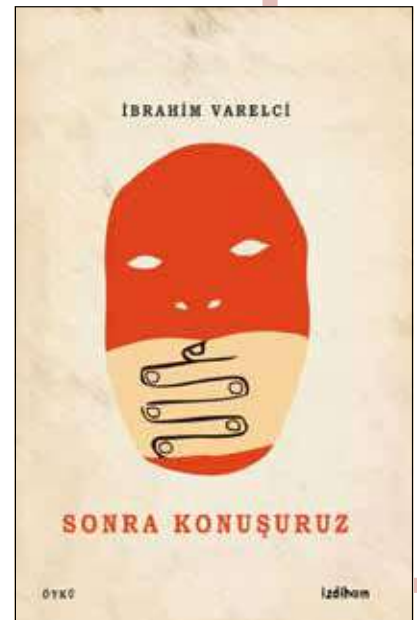
Hemingway, bütün iyi kitapların, "gerçek hayattan daha sahici" bir etki bıraktığını söyler. Ona göre, iyisiyle kötüsüyle kitaptan geriye hatıralar, coşkular, pişmanlıklar, hüznler kalır ve kalan parçalar okura aittir artık. Peki, bunca okumanın, "kalan parçanın" arasında okurun kendi hatıralarına ne olacak? Onlar kendine yer bulabilecek mi?

Hatıralar bizi hep takip eder. Hayatımız boyunca hatıralarımızdan kaçamayız. Büyük laflar etmekten imtina ederim, kendimle sınırlayayım öyleyse, ben

yaşantılarımdan kaçamıyorum. Geçmişim bugünüme dair çok şey söylüyor. Sanki gizli bir güç her şeyi planlamış, ben sadece bir oyuncu gibiyim. Elbette kadere sonsuz inanıyorum, fakat beni esas düşündüren olgu, insanın özgür iradesi. Kader nerede bitiyor, özgür irade nerede başlıyor? Seçimlerimde ne kadar özgürüm? Ve asıl önemli olan şey şu; kendi öz yaşantımın mimarı, yazarı sadece ben miyim? Bunun öyle olmadığını yaşantım bana söylüyor zaten. Eminim ki benim gibi düşünen binlerce insan vardır. Ben, kendi hayatıma ne kadar müdahil olabiliyorum? Bunu hiçlikle, nihilizmle açıklayamam. Çünkü felsefe olarak bana çok uzak bir düşünce sistemi. Kendimi bazen hiçliğin kollarında bulduğum olmuyor değil, fakat orada fazla kalmak istemiyorum. Hemen kaçıp kurtulmak istiyorum o karanlıktan. Hatıralarımı sadece ben kendim yapmadığıma göre, hatıralarıma inanmaktan başka çarem de kalmıyor. Çünkü insan unutupuyor. Her defasında yeni şeyler yaşıyor. Tüm hikâyeler, anılar üst üste geliyor. Her şey birbirine karışıyor. Yaşamın kaosu biraz da bu bana göre.

Edebiyat ve gerçeklik meselesi üzerinden devam edelim o zaman. Roger Garaudy, roman kahramanı Don Kişot'un Sezar'dan, Napolyon'dan daha gerçek olduğunu söyler ve ekler: "Benim üstadım Don Kişot'tur. Yirmi yaşından itibaren kendime rehber edindim onu. İdealin gerçekten daha doğru olduğuna inanan Don Kişot'u." İbrahim Vareli'nin roman kahramanı kimdir ve neden?

Roman kahramanlarını hem severim hem de onlardan biraz korkarım. Şunu fark ettim kendimde, ben romanları okurken kahraman merkezli okumuyorum. Bu tabirin edebiyat literatüründe bir yeri yok ama, saatlerce bu konuyu konuşabilirim. Peki, benim okuma biçimim eleştirel mi? O da değil. Fakat şu kadarını söyleyebilirim ki, yazarın öne çıkardığı kahramanın hep karşısında oldum. Onun zıttı gibi değil. Ona göz ucuyla baktım hep. Aslında romanın gerçek kahramanı ben olmak istiyordum belki de. Egoist okurluk. Böyle tanımlanabilir mi? Bilemiyorum. "Ben olsam şöyle yapardım." İç dünyamı hep onlarla kıyasladım. Belki bir değil, birden çok kahraman bana tesir etmiştir. Hatta hayal dünyamda birçok garip, meczup, toplumdan dışlanmış kahramanlar var. Bunların yanında çok parlak kahramanlar da var. Bir meclis gibi. Kaos var hayal dünyamda. Tüm bu söylediklerim bir tarafa, yine de iki kahramandan söz edeceğim: İlki

Martin Eden. Diğeri Raskolnikov. İlkini yazarlık serüveni için tercih ediyorum. Raskolnikov'u ise içsel hesaplaşmam için.

Doğu ve Batı klasikleri için İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy, "Şark'ta Garp'ta birçok bedayi'-i edebiye var ki lisanımıza nakli üdebamız için adeta farz-ı kifayedir." der. Klasikleri bu denli önemli kılan nedir sence? Ya da o meşhur kalıbı kullanarak sorayım: Klasikler neden eskimez?

Lise çağında klasiklere mesafeliydim. Klasik denilince akla neden öncelikle Batı klasikleri gelir, bunu da ayrıca düşünmek lazım. Klasik tabiri hangi eserler için kullanılıyor? Batı klasiklerinden ziyade Doğu klasiklerini çok okudum. Doğu klasikleri beni daha fazla cezbetmişti o zamanlar. Bugün öyle değil ama. Çok etkilendiğim klasiklerden ilk hatırladığım, *Tûtinâme*. Hiç bitmesin, uzun yıllar sürsün istemiştim. Sonrasında

Bostan ve *Gülistan*'ı okudum. Babamın kütüphanesinde roman ve hikâye pek olmazdı. Olanlar da sadece klasik eserlerdi işte. Yerli ve yabancılardan. Bir gün elime *Mesnevi'den Hikâyeler* geçmişti. Onu okuduktan sonra mesnevi okumaya karar vermiştim.

Okuma kültürü ve bana göre okuma görgüsü iyice oturmaya başladığında klasiklere yönelmek istiyorsun. Bende öyle oldu. Çok sonra gelişti ama bu. Daha büyük metinler okuma isteği doğuyor insanın içine. Daha büyük meseleleri, evrensel bakışları görmek istiyorsun. Klasiklerde beni en çok cezbeden unsur coğrafyaya ve zamana meydan okuyabilmesi. Bir eser, değil yüz yıl, beş sene dahi gündemde kalabildiyse bu çok büyük bir başarı demektir. Klasiklerin üzerinde yılların izi var. Her coğrafyadan, kültürden ve çağdan insanların bakışlarına maruz kalmış, binlerce insanın hayatını derinden etkilemiş ve nice kitaplara ve yazarlara esin

kaynağı olmuşlar. O büyüye kapılıyorsun işte.

Bir metnin en büyük kaygısı yarına kalabilmek. Klasikler bu sınanmadan geçmişler. Onlar artık yaşsız ve zamansız metinler. Bugün hâlâ Raskolnikov'un baltası keskin. Hâlâ konuşuluyor. Adından söz ettirmeye de devam edecek. Bu yüzden her okur muhakkak klasiklere uğramalı. Hatta öyle kısa bir ziyaret gibi değil. Uzunca bir süre klasiklerin içinde dolaşmalı. Klasiklerin dizinin dibinde oturmalı ve uzun bir süre oradan kalkmamalı.

Yazma sürecinin yazarın kabuk tutmuş yaralarına dokunma, kendiyile yüzleşme cesaretini gösterdiği yerde başladığını söylüyorsun. Yazarken kendisiyle yüzleşen insanı neler bekler?

Yazmak bana ne kattı! Bu sorunun başka bir versiyonu da şöyle: Yazmak benden neleri aldı? Yüzleşmek ne anlama geliyor? Kendimi yazmanın dışında ifade edebileceğim başka bir seçenek bulamadığım için belki de. Zihnimde bir yazı fikri oluşmaya başlamasından itibaren yüzleşme de başlıyor. Zihin, hafıza çok dehşet bir şey. Cümleler tüm yaşantını sana hatırlatıyor. Geçmişin gözünün önüne geliyor. Roman, hikâye yazarken de bu böyle, deneme yazarken de. Aslında kendimizden kaçamıyoruz. Geçmişimiz bizi enseimizden yakalıyor. Yazmak insanı silkeliyor. Doğrusu okurlar da yaşıyor bu duyguyu. Bana kalırsa, okurlar kitap seçerken bunu gözetiyor olabilir. Kendi hikâyeme eşlik eden kitapları sevmem de bu yüzden. Kendisiyle yüzleşen insan, sürecin zorluklarına cesa-

Bir metnin en büyük kaygısı yarına kalabilmek. Klasikler bu sınanmadan geçmişler. Onlar artık yaşsız ve zamansız metinler.

retle göğüs gerebilecek midir? Bazen öyle anlar gelir ki kırk yıl taşıdığın beden ve ruhun seni şaşırtır. Kendini dahi tanıyamaz olursun. İnsan katman katman. Her defasında farklı bir yönünle karşılaşıyorsun. Bu önceleri büyük bir karmaşa oluşturur ruhta. Bocalarsın. Hatta çok hata yaparsın. Ne kendini ne de etrafındaki insanları tanıyabilirsin. İşte yazmak, seni kendinle baş başa bırakıyor. Çok düşünüyorsun. Çok düşünmenin ne kadar sancılı olduğunu yaşayanlar çok iyi bilirler. Bunca hengâmeden, kaostan, çelişkilerden, yüzleşmelerden sağlıklı bir ruhla çıkabilecek misin? Aslında ne hikmetse bu süreçlerden kurtulan insanlar daha dirayetli, daha müsamahalı, daha insan oluyorlar. Yaşanılan travmalar insana olgunluk kazandırıyor, görgü kazandırıyor. Daha güzel bir insan olmanı sağlıyor. Yazmak yüzleşmektir, yüzleşmekten korkmamak gerekir. En azından kendim için tekrar etmiş olayım. Yüzleşmek insana kendi hayatını gözden geçirme olanağı sunuyor. Bu bile yeter de artar.

İnsanın "sırrını sarih etmek amacıyla değil, daha da derinlere gömmek için" yazdığını söylüyorsun. "Sadece kendisinin anlayabileceği bir derinlikte, anlamasını istediği bir insan için." Derinlik, sırrın anlaşılmasını güçleştirmez mi? İnsan yazarken neden en derini arzular?

Sır ile derinliği akraba iki kavram olarak hayal ediyorum. Kendi sırrımı açık etmemek adına cümlelerime kendi lisanımca derinlik katmaya çalışıyorum belki de. Bilmiyorum. Elbette elimde derinliği ölçen bir alet yok. Yazarken

de derinleşmek için yazmıyorum. Daha doğrusu, öyle bir şey yazıyorum ki, okuyanlar "ne kadar derin bir metin yazmış" desinler diye değil. Zaten hiçbir yazarın böyle bir kaygısı olmadığı gibi, saf ve düşünceli okurun da böyle bir okuma pratiği yoktur diye düşünüyorum.

Bazen kendimle de çeliştiğim oluyor. Hem anlaşılmak hem de karmaşık kalmak istiyorum. "Bırak dağınık kalsın." diyorum kendime. Saklanma isteği de bundan kaynaklanıyordur belki de. Artık eskisi kadar saklanmak istemiyorum. Ama bazen bir kafede dalgın bir vaziyette buluyorum hâlâ kendimi. Bundan hiçbir zaman tam olarak kaçamadım. Belki de kaçmamak gerekiyor. Kendime dair konuşmaya utanırım genelde. Utanmak da denmez buna; belki de mahcubiyet hissine benziyor. Kendimi genellikle dalgın, yorgun ve kederli olarak hissederim. Bunları dile getirmek de mahcubiyet hissimi tetikliyor esasında. Fakat yazmak... Yazmak, kendine dair konuşma cesareti de veriyor bir yönüyle. Bu kendinle yüzleşmekle ilgili biraz da. Kendinden, sanki bir başkası hakkında konuşuyormuşsun gibi bahsetmek. Zaten kahramanlar da böyle değil mi?

Peki, bu telaş çağında, herkes bir yerlere koşarken, bir yerlere yetişmek zorunda hissederken beklemenin erdeminden söz ediyorsun. "Beklemek iz sürmektir." ne demek, biraz açar mısın?

Aslında hepimiz hayatı boyunca hep bir şeyleri bekleriz. Gündelik hayatın beklemelerinin yanında herkesin beklediği bir Godot var-

dır. Samuel Beckett'in Godot'yu, yaşam boyunca hep bir şeyleri beklemenin nişanesidir. Bekleyişler hem bekleyeni hem de bekleneni demler. Her iki tarafın da kemale erebilmesi için elzemdir. Tıpkı İslam dininin de vaaz ettiği bir bekleyiş gibi; sabırcemil, yani güzel sabır. İnsanı olgunlaştıran bir bekleyiş. Kendini bekleyiş, insanın kendisiyle yüzleşmesini sağlar. Bu yüzleşme insanın kendisiyle gerçekçi bir karşılaşmasıdır, belki de ilk karşılaşmasıdır. Bu karşılaşma esaslı bir süreçtir. İnsan kendisini hesaba, hizaya çekebilir. Böylece kendine dair bilgisi ve vukufiyeti artar. Modern insanın kendinden bihaber oluşundan sıyrılmış olur. Kendini bilme süreci, insanın yaşamı ihata edebilmesinin de önünü açar. İnsanın kendini tanıyıp bilmesi kendinin arifi olmasına olanak sağlar. İnsanın kendisini aldatması, onun hayattaki tekamülünün de önüne geçeceği için, kişinin kendini bilme irfanına sahip olması büyük bir fırsattır.

Kimsenin vakti yok artık durup güzel şeyleri konuşmaya. Hâliyle bir tabloya uzun uzun bakmaya, zor bir edebî metnin içine dalmaya, ağır tempo bir bestenin notalarını hissetmeye, bir sanat filminin sahnelerini düşünmeye... Her şeyin hız-performans anlamında ölçüldüğü bir dönemde "yavaşlığa, beklemeye" övgüler düzmek çok akıllıca(!) gelmiyor insana. Oysa insan, kendini harap eden, mahveden hatta tüketen bir varlık. Zaman her şeyi eskitiyor. Biz insanlar da zamanın bu tahrip ediciliğine hızımızla çanak tutuyoruz.

Yavaşlamalı ve bizden çok gerilerde kalan ruhumuzu beklemeliyiz.

Bugüne gelelim. Korkunç bir soykırımı tanıklık ediyoruz. Tam da şimdi Yahudilerce bir mağduriyet doktrinine dönüştürülen Holokost endüstrisi hakkında konuşalım istersen. Nedir bu endüstri? Bugün Gazze'de İsrail'in gerçekleş-

tirdiği soykırım karşısında insanlığın sessiz kalmasında bu sinsi organizasyonun bugüne kadarki propaganda faaliyetlerinin payı var mı sence?

Holokost Endüstrisi'yle Yahudilik, mağdur (!) olarak temsil ediliyor. Siyaset, kültür, sanat, gündelik hayatın içinde ve daha birçok alanda Yahudi ve İsraili olmanın dezavantajlı hâle geldiği tezi ortaya atılmıştır. Bunu gerçekleştirmek elbette siyasilerin işi olduğu kadar medya ve sanat sektörünün de dâhil olduğu bir sürece dönüşmüştür. Sinema ve edebiyat Holokost propagandasının en derin mesajlarla yapıldığı yerlerden olmuştur. Böylece Yahudiliğin ve dolayısıyla İsrail Devleti'nin meşrulaştırılması için onun temsilinde birtakım ince ayarlamaların olması gerekiyordu.

11 Eylül'den sonra meydana gelen tepki, medyanın propaganda aracı olarak kullandığı sinema filmleri, dizi filmler, programlar

aracılığıyla yapılmıştır. Filmlerde iyi-kötü karakter temsiliyle şekillendirilmiş bir algıdan oluşmaktaydı. Sonuç itibarıyla medyada ben-sen, biz- onlar, dost- düşman gibi ayırım ve farklılaştırmalar sıklıkla kullanılmaktadır. Benzer bir durum İsrail'in de sıklıkla kullandığı bir yöntemdir. Örneğin 1981 yılının başlarından itibaren İsrail'in Lübnan'a nedensiz saldırıları sonucunda Lübnan, altı İsrail askerini öldürdü. Bunun karşılığında İsrail, Filistin ve Lübnan'da sivillerin ikamet ettiği yerlerde yoğun bombardıman yaparak yüzlerce Filistinli ve Lübnanlıyı öldürmüştür. O dönemin İsrail Başbakanı Ariel Sharon, Lübnan'da "yeni bir düzen" kurulacağını sinyallerini vermiştir. Televizyonda sergilenen program veya filmler vesilesiyle bireylerin siyasi yönelimleri doğrudan tesir altına alınamasa da bireyleri siyasi anlamda büyük oranda etkilemektedir. Gelişmiş toplumlarda televizyonlarda siyasi propaganda yapmayan siyasi oluşumların seçim kazanma olasılıkları çok düşüktür. Çünkü televizyonda gösterilenler insanların zihin yapılarına işlemektedir. Bir süre sonra insanlar onlara sunulan bu gerçeklikle hareket etmektedir.

Yahudi kimliğini oluşturan en önemli unsurlardan biri olan anti-semitizm fikrini ilk olarak *Reflexions Sur La Question Juive* ismiyle 1946'da Paris'te basılan ve sonra da *Anti-Semite and Jew* ismiyle İngilizce'ye çevrilen eserinde Jean Paul Sartre ortaya atmıştır. Sartre'a göre Yahudiler kimliklerini "Yahudi düşmanlığına" borçludurlar.

Bekleyişler hem bekleyeni hem de bekleneni demler.

VAR MI YOK MU?

HARUN CEYLAN

Yok, sinelerimizde yokluktan çıktığı hâlde varlığına mana verebilen bir kalp. Yok, ucu yırtık kâğıtlara titreyen bir yürek. Yok, gözümüzde dünyanın fâniliği. Yok, ruhumuzda kırılan haysiyete şifa olacak bir atılım. Yok, sevgimizde mahrem açan çiçekler. Yok, kardeşliğin renklere bağlı olmayan kuşatması. Yok, kırgınlığın, zulmün, başıboşluğun set bulacağı bir baraj. Yok, insanda bozulmaya dönen girdabın sığıldığı bir şeytan üçgeni.

Yok, topraktan gelenin toprağa gidecek olanı kinle, silahla, hırsla, gözü dönmüşlükle toprağa vermesinde bir merhamet. Yok, kırlarda koşması, hayvanlarla koklaşması, ağaçlara tırmanması, meyveleri taşlaması, bir ağacın gövdesine sırtını yaslaması gereken bir çocuğun karanlık gecelere, bomba seslerine, kurşunlara, çamurlu çadırlara mahkûm edilmesinde bir izah.

Yok, dünyanın insana yetmemesinde, insanın Kabilleşmesinde, kurak ve çorak duygular peşinde koşarak Yaratıcısının cennetine, çağrısına tepkisiz kalıp cenneti minnet bilimleri küçümsemesinde bir hayır. Yok, kuru söylemlere kapılan insan selinde

kurtuluş köprüsüne çıkmak isteyenlerde bir direnç.

Yok, geçtiğimiz yüzyıllarda gelişim, insanlık, kardeşlik, hürriyet nidalarının atıldığı Batı cephesinde değişen bir şey. Yok, kilisenin esaretinden kurtulduğunu ilan eden, üstün insan hayallerinin sevkiyle ve zevkiyle dört köşe olan, kendini Yunan tanrılarının masallarıyla avutan ve onlara özenen Avrupalının heybesinde günahahtan başka bir sermaye. Yok, Amerika'nın var ettiği hayal âlemi ile yok ettiği gerçek âlem arasında sanal sahtelikten gayrı bir çarpık ilişki.

Yok, insanlar arası iletişimde yeni çıkan iğneleyici, can yakıcı, göz korkutucu, caydırıcı modern savaş araçlarında ve kalp kırıcı, onur yaralayıcı, muhabbet buharlaştırıcı, anlayış savıcı, vicdan körleştirici her türlü dokunmatik dramda bir kesinti. Yok, fizikî haritamızda görünmeyen merhamet kuyularımızdan fıskıran iyiliklerin biriktiği kumbaralarımızın kapaklarına korsan isimlerini yazarların yüzlerinde bozarmış bir kızarıklık.

Var, insanın tabiatından koparak tabiata çalım atma, üstünlük tasla-

ma ve sömürme faaliyetinin doruğa çıkmasında elim ve acı bir sona doğru hızla ilerlediğini gösteren bir kesinlik. Var, karakterde soyluluğun yazı karakterlerinde kaybolduğu, karakterin kara kraterlerde can çekiştiği, insanların tükettikçe azaldığı, azaldıkça azdığı, başkalarının cehennem olarak görüldüğü, kirliliğin gürültüde, ekranda, havada, karada ve suda haddini aştığı ve münafıklaştığı bir çağda yaşamının dayanılmaz ağırlığı.

Var, teknoloji gurularının muhtaç insanlara temel ihtiyaçlarını ulaştıramamasında fakat Mars'a koloni kurmak konusunda azimli olmalarında bir garabet. Var, medeniyetin deniyetinden kaçmış zulme uğrayanların sığınağı olmuş, imparatorluk yıkan ama "Şah-ı aşkam gam beyabanı bana kişver yeter" diyen Fatih'i, "Şah oldur ki kulluğun etti senin / Kulun olmayan şah geda yaraşır" deyip Allah'a kulluğu devlete baş olmaya yeğ tutan Beyazıt'ı, "Saltanat dedikleri ancak cihan kavgasıdır / Olmaya baht ü saadet dünyada vahdet gibi" diyen Kanuni'si ile idrak, irade gücü ve dava azminin temsilcileri sayılacak kıymetlerimiz varken başka tarihlerin piyonlarını baş tacı edenlerin

tuzaklarına düşen neslimizde bir şuur kaybı.

Var, gençliğin önüne kazılan çukurların genişlediği, arsız hecelerin seslendirildiği, duyarsız imajların gözlere saldırdığı ve gönülleri kararttığı, “de-miş”in ve “yapmış”ın dillere yapışkanlaştığı, üstümüze vazife olmayanların vecibe addedildiği, programların programlamak için programlandığı, yaşın kurunun yanında yanmaya âdeta zorlandığı ve yaşa kaçacak bir yer bırakılmadığı bir dünyada “huzur sokağı”na duyulan hasret.

Var, gündüzümüzü dümdüz etmeye, gecemizi sükûnetten keşmekeşe döndürmeye cüret eden akışkan bir biçimsizlik canavarının kolladığı masum kalplerin ritimlerinde bir bozukluk. Var, düşmanımızı bile teşhis etmemize izin vermeyen sistem hatalarıyla malul ağların pençesine düşmüşlüğümüzü perde gerisinden otuz iki dişle seyredenler için ceza gününe ertelenen bir karşılık.

Var, hep beraber bizi içine çeken düşmüşlük sendromundan nemalanarak ayağa kalkmamıza fırsat vermeyen ve efendicilik oynayanların kursaklarında bırakacağımız bir heves. Var, insanın bozduklarından, yıktıklarından, yaktıklarından sonra kalanlar üzerinde küllenen ateşten tamamlanacak bir nura ulaştıracağına inandığımız Yaratıcının yarattığından vazgeçmeyip meleklerine hitaben “Ben sizin bil-mediklerinizi bilirim.” diyerek kolladığı insanoğluna karşı beslediğimiz bir umut.

Var, tozlu rafların bilgeliğine sığınmış, robotik mantık ve soğukluğun pençesinden kurtarabildiği kadar türdeşini kurtarmak isteyen insanların dünyadan arta kalanlarla neler yapabileceğine dair ütopyaların arttığı bir edebiyat. Var, geleceğin bu mekanik, duygusuz ve hoşgörüsüz tablosunu çizen şeytani planların tersine çevrileceğine dair rahmani bir müdahaleye olan itimadımız.

Yoksa, yokuz.

KIŞ PADİŞAHI YAKLAŞIYOR

CANAN OLPAK KOÇ

Kış yaklaşıyor. Ev hanımları açısından, telaşı kendinden büyük mevsim. Beyler, gelmeye hazırlanan soğuğu hesaba katarak mevsimin cepleri yakan kısmıyla meşgul. Evlerin neşesi çocuklarsa bir an önce sokakları doldurmasını umdukları karın heyecanında.

Herkes için ayrı bir duygunun, kaygının, sevincin habercisi olan bu mevsim, şairler için de hatırı sayılır bir ilhamın müjdesi elbette. Şiire ve şaire sadece; renk renk çiçekleri, mis kokulu çimenleriyle bahar yakışır, bahardır şairin gönlünü hafifletip coşturan desek de kışı, bilhassa karlı kışı anlatanlar da var. Var ama bu anlatım biçimi duygusal yoğunlukla ne denli örtüşür? Çünkü kışın; titrettiği bedenleri, ıslattığı üst başıyla ve yağmurun, karın ardından gelen çamuruyla zihinlerde çok hoş bir manzarayı temsil etmediği malum.

Şairler için manzaradan ziyade kendi görüş kabiliyetleri önemli. Şu hâlde çamuru gül bahçesine çevirmek zor olmasa gerek. Onlar iyiyi daha iyi, güzeli daha güzel gösterme arzusunun ve estetik değeri öne çıkarmanın hazzıyla kaleme sarılmaları yanında bir de çabucak sönen anlık olaylardan kocaman sevinçler çıkarmasını bilmez mi? Bilirler muhakkak. Öyleyse kârlarıyla değil karla meşgul olabilmiş birkaç şaire kulak verelim. Nevi, kasideinde oldukça çarpıcı bir biçimde kış mevsimine yaklaşır: Meşhurdur ki kimseye kış hürmet eylemez / Kar oldu hep cüvân-ı çemen pîr-i zül-vakar

Gerçekçi bir bakış açısı var beyitte. Kışın kimseye hürmet etmeyeceğini, kati bir gerçek kabul ediyor şair. Buna şaşırmanın gerektiğini de anlıyoruz. Zira o hürmetsizlik herkesin bildiği meşhur bir hakikat. Beyitte, çocukların

pır pır yüreğiyle pencere önünde bekleyişinin göz ardı edildiğini söylemek mümkün. Şair, kış karşısında tavrını anne ve babalardan tarafa koymuş ve âdeta, divan şiirinin sosyal hayattan kopuk olduğu kabulünün "Hoop!" diye güme gittiğini söylemek istemiş.

Yine de masaya şiir konulduğunda, anlatılan kış bile olsa meseleyi duygusallıktan uzak düşünmek yakışık almaz. Böyleyken duygunun düşüncesiz sunuluşu okurda, bulutların üzerinde kurulmuş saraylarda yaşarken havanın açılmasıyla yere çakılıverme hissi uyandırabilir. Hangi okur düşüp darbe almak ister ki? Kış ve kar... Burada biraz yenilere gelip Cenap Şahabettin'i anmamak olmaz: Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş, / Eşini gaib eyleyen bir kuş gibi karlar / Geçen eyyâm-ı nebaharı arar...

Bu mısralar bize bir yandan karsız kışın olamayacağını anlatırken bir yandan da düşen her bir tanenin uğrattığı içsel yıkımı iğneyi tenimize batıra batıra hissettirir. Anladık artık: Şair açısından da kış, kar demektir. Yeniden geçmişe dönelim. Bakalım Tırsî, gazeline kendisinden nice sonra üstüne çok ağır sembolik anlam yüklenen karı mısraına niçin hapsetmiş: Gelmedin bu kara kış kar ile yağmur yağdı / Hânemin her tarafı akdı tavanum diyerek

İnsanı ters köşe yapan bir beyit. İlk mısra okunduğunda insanın zihninde, gelmeyerek şairin hasretini uzatmış bir sevgili hayali canlanıyor. İkinci mısra ise bizleri bir anda duygusal dünyadan koparıp şairin hanesinin akan tavanıyla baş başa bırakıyor. Sevgili gelmemiştir fakat kar ile yağmur, tavanda bulduğu delikten şairin kucığına zamanı şaşırmadan düşmüştür. Sevgililer vefasız

olabilir. Oysa mevsimler, o şaşmayan gelgitleriyle birer vefa numunesidirler. Şair günlük hayatın gerçeklerinden kaçmaz, kaçamaz. Bir tarafta herkesten hassas yüreği dursa da düşünülmesi gereken bir de evladüiyal vardır. Tablo, romantik okurun beklentileriyle uyuşmayabilir. Ama gerçek, gerçektir ve şair tabiatı bile bazen o mecburiyetin katı sureti ardına gizlenmek zorunda kalabilir. Gelibolulu Mustafa Ali de benzer kanaatte olmalı. Bir beytinde şöyle diyor: Zemîn yeşermiş iken yağdı sebze üstüne kar / Ağardı hilye-i pâk-i halîle düşdi vakar / Sebze üstüne yağmış kar! Sanırım hiç de romantik bir tasvir sayılmaz. Yahya Bey'se karın yağışını anlatırken bile eleştirel kimliğini devreye sokar: Bakup cihane bu esnada kar yağar sanman / Zemânünün tükürü yüzüne sipîhr-i dü-tâ

Yahya Bey'e göre, karın yağmasının sebebi zamane şartlarındaki bozukluktanmış. Kar da gökyüzünün, zamanın yüzüne tükürmesiymiş. Peki bunca kar ve kış kokulu beyitten sonra hangi sonuca ulaşacağız? Şuna efendim: Divan şairleri her daim aşktan, saraydan, sevgiliden ya da onlarla ilişkilendirilen şeylerin güzelliğinden bahsetmiyorlarmış. Divan şiiri bahsinde oluşmuş beklentilerimiz yüzünden bizler, bazen sözün altında başka anlamlar arayıp duruyormuşuz. Şair de olsan dert hepimizin derdiymiş, kış hepimizin kışıymış.

Yazımızın girişinde bir de çocuklardan söz etmiştim hatırlanırsa. Hani şu sokakları karın doldurmasını heyecanla bekleyen meleklerden. O çocuk tarafımızı da unutmayalım ve kara, ruhumuzu sükûta erdiren tarafını düşünerek itibarını sunalım.

FAŞRALI MAHCUP ÇİÇEK: LALE

esma türkseven

Tülbent'ten Tulip'e Yolculuk

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Sultanahmet'te bir kahvehanede kulağına çiçek takmış bir genç oturmaktadır. Kendi memleketinde böyle bir güne rastlamayan bir yabancı, gencin yanına yaklaşır, başındaki çiçeği işaret ederek "Bu nedir?" diye sorar. Genç de yabancıyı, serpuşuna doladığı tülbendi kastettiğini düşünerek cevaben "tülbent" der. Yabancı, Alman imparatorunun elçisi sıfatıyla İstanbul'a gelen Flaman asıllı diplomat Busbecq'en başkası değildir. Busbecq, daha sonra çok beğendiği bu çiçeğin soğanlarını bulacak, İstanbul'dan Avusturya'ya ve Hollanda'ya kitap sandıklarının arasına saklayarak gönderecek, oradaki arkadaşına yazdığı mektupta da şöyle diyecektir: "Bu soğanlar çok güzel çiçek açar. Senin de çok hoşuna gidecek. Türkler buna 'tülbent' diyorlar." Bu rivayet, 16. asrın ortalarından itibaren Busbecq aracılığıyla Avrupa'ya yayılan lale için neden "tülbent" anlamına gelen "tulip" veya "tulipe" kelimesinin kullanıldığına dair bir işaret olabilir.

Farsça “la’l” kelimesinin “kırmızı” anlamıyla ilişkilendirilen bitki, lale ismiyle şöhret kazanmış; Türk kültüründe bir devre isim verecek derecede sevilip benimsenmiş, geçmişte ve günümüzde zarafetin, inceliğin ve masumiyetin sembolü olmuştur. Lalenin Türkler tarafından Orta Asya’dan getirildiği söylenirse de ana vatanı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Fakat Doğu şiiirinin eski zamanlardan beri vazgeçilmez çiçeklerinden biri olduğu, Osmanlı Türkleri tarafından Lale Devri’nden önce de bilindiği ve yetiştirildiği bir gerçektir.

Lale, Romalılar ve Bizanslılar döneminde tanınmıyordu. Bu döneme ait paralar, abideler ve eşyalar üzerinde hiçbir lale motifinin bulunmaması bunun açık bir kanıtı olarak da gösterilebilir. Ana vatanı hakkında kesin bir bilgi olmayan lalenin Türkiye’deki serüveni ise Türklerin Anadolu’ya gelmesiyle birlikte başlar. Lale Türk tezyinatında 12. yüzyıldan itibaren Selçuklu abidelerinde, yazma kitap ve ciltlerinde yer alır. Türk çinilerine, kumaşlarına, halı ve kilimlerine, cami, mescit, türbe, medrese, sebil ve okul gibi eserlerin duvarlarına her renkten lale motifi işlenir. Ayrıca lale motifleri sultanların pabuçlarını,

çizmelerini ve peşkirlerini de süsler. Seramik sanatında da lale motifi sümbül, karanfil, gül gibi çiçeklere eşlik eder. Osmanlı Dönemi’ne baktığımızda lale, padişahların ayakkabı ve çizmelerinde bile birer süsleme unsuru olarak karşımıza çıkar. III. Murat ve Yavuz Sultan Selim’in, sadece lale figürü ile bezenmiş kaftanları bulunmaktadır.

Avrupa yolculuğuna kitap sandıkları arasında çıkan lale, Ferdinand’ın Sultan IV. Mehmet’e gönderdiği hediye sandıklarıyla “lâle-i Frenğî” adıyla Türkiye’ye dönüş yapar. Reisü’l-Küttab Üçanbarlı Mehmed Efendi’nin hicri 1726 tarihli *Defter-i Lâlezâr-ı İbrâhîm* isimli risalesine göre, Nemçe kralı III. Ferdinand’ın, IV. Mehmed’e hediye olarak gönderdiği eşyalar arasında her birinden dörder tane olmak üzere on çeşit makbul lale soğanı vardır.

Tabip olmanın yanı sıra önemli bir çiçek yetiştiricisi olan Mehmed Aşkî de *Risâle-i Takvîm-i Lâle* ve *Takvîmü’l-kibâr Min Mi’yârü’l-ehâr* isimli lale yetiştiriciliğini konu alan iki eser yazmıştır. Bu eserlerde lale yetiştiricinin püf noktalarından bahsedilir; alfabetik sıraya göre lale yetiştiriciler ve laleleri yer alır. İstanbul’da ilk lalenin Ebussuud

Efendi tarafından yetiştirildiği anlatılır. Lale yetiştiricilerin memleketlerine bakıldığında çoğunun İstanbul’un semtlerinden olduğu görülür. Eyüp ve Üsküdar ise zirvededir. Üsküdar’da bu kadar fazla yetiştirici olması Aziz Mahmut Hüdai ile ilişkilendirilebilir. Aziz Mahmut Hüdai, Üsküdar’da vefat etmiş önemli bir lale yetiştiricisidir.² Lale, asıl saltanatını Sultan III. Ahmet devrinde yaşar. Tabiat güzelliğine ve sanat zevkine düşkün olan Sadrazam İbrahim Paşa’nın gayretiyle İstanbul’un seçkin bahçelerini laleler süsler; evlerin pencerelerinde, saksılar üzerinde laleler arzınam eder. Lale merakı toplumu etkileyen bir moda dönüşür. Lale, zirai bitki olmaktan çıkarak bir devre adını veren kimlik kazanır. O artık adına özel etkinlikler tertip edilen bir çiçektir. Bu etkinliklerde özellikle İstanbul rengârenk laleler ile süslenir, pek çok eğlence tertip edilir. Bu eğlencelerin en yüksek seviyede yaşandığı bu dönemde, Levni’nin rengârenk minyatür eserlerinde laleye gösterilen tutkuyu görmek mümkündür. İlgi arttıkça yetiştirilen yeni lale türlerine güzel ve anlamlı isimler verme merakı da ortaya çıkar. Lale isimlerinin çoğunun Arapça ve Farsçadan seçildiği, bununla birlikte Türkçe isimlere de

**Bir zamanlar
rengârenk
çiçekleriyle görenleri
mest eden lale pek
çok şaire farklı
ilhamlar vermiş,
şiiirlerinde farklı
suretlerde arzıendam
etmiştir.**

rastlandığı görülür. Hatta o tarihlerde İstanbul'da 1588 lalenin ismini ezberden söyleyecek kişilerin varlığı, lale çılgınlığının hangi boyutlara ulaştığını anlatan ilginç ayrıntılardır. Çiçek kültürü üzerine yazılmış risale, mecmua ve şükûfenâmelerde 16. ve 18. yüzyıllar arasında İstanbul'da toplam 2000 çeşit lalenin yetiştirildiğinden bahsedilir.

Lüks Bir Ev Fiyatına Lale!

Zaman içerisinde toplumda laleye olan merak ve sevgi artacak bu da yeni sorunları beraberinde getirecektir. Bu sorunları çözmek amacıyla Sultan İbrahim tarafından konunun uzmanlarından bir kurul oluşturulacak, Sultan Dördüncü Mehmet devrinde de bir "Çiçek Akademisi" kurulacaktır.

17. ve 18. yüzyıllarda laleye talep artmış; bu durum bazı nadir lale soğanlarının fiyatlarının fazlasıyla yükselmesine sebep olmuştur. Bunu önlemek amacıyla 1725 yılında lale soğanlarının fiyatlarını tespit eden bir liste hazırlanmış ve soğanların bu listedeki fiyatların üstünde satılması yasaklanmıştır. İstanbul Müftülüğü arşivindeki 1725 yılına ait bir narh defteri kaydına göre en kıymetli lale 50 kuruş değerindeki "nîze-i rummânî"dir. Aynı lalenin fiyatının 1727 tarihli başka bir narh defterinde 16 200 kuruş olarak kaydedilmesi, fiyat yükseliş grafiğini görme açısından son derece önemlidir.

17. asrın başlarından itibaren ise özellikle Hollanda'da lale sevgisi çılgınlık derecesine ulaşır. Osmanlılardan Hollanda'ya getirilen lale soğanları, üzerinde spekülasyon uygulanan ilk emtia olur. Dünyanın ilk vadeli işlem piyasası olma özelliğini taşıyan bu emtia, değerinin hızla yükseldiği dönemde birçok yatırımcıyı zengin eder. 1630'lu yıllarda bir lale soğanının fiyatı üç ay içerisinde 20 katına çıkar hatta bazı türler Hollanda'da lüks bir evin maliyetine kadar ulaşır. Birikimlerini bu piyasada değerlendiren isimler arasında Hollandalı ünlü ressam Jan van Goyen de vardır. Ancak Goyen'in diğer birçok yatırımcı gibi gözden kaçırıldığı bir şey vardır: Bu balon bir gün patlayacak ve birçok yatırımcısını iflasa sürükleyecektir. Fiyatların hızla yükselişi sırasında yatırım yapan ünlü ressam, Şubat 1637'de başlayan çöküş zincirinde kaybedenlerden biri olacaktır. Bu çöküşün Jan van Goyen'in sanatına etkisi ise hayli olumlu olur. Borçlarını ödemek için sanatını kullanmaktan başka çaresi olmayan Jan van Goyen, 1200'den fazla resim, 800'den fazla da çizim yaparak Hollanda tarihinin en üretken ressamlarından biri olur.³

Taşradan Şehre...

Lale, klasik dönem şairleri tarafından sahrâ-niştin (kırdada/çölde oturan) olarak nitelendirilir. Sadece kırdada ve çölde değil dağ eteklerinde, kabirlerde ve taşlık yerlerde de yetiştiğinden dolayı "taşralı"dır ve mahcubiyeti

de bundan kaynaklanmaktadır. Bir bakıma utangaçlığın, çekingenliğin sembolüdür. O, Necati Bey'in mısralarında görüldüğü üzere taşralı olmasından dolayı gül ülkesinde itibar görmez: *Taşradan geldi çemen mülkine bigâne diyü / Devr-i gül sohbetine lileyi iletmediler.*

İlk dönem metinlerinde daha çok şehir dışındaki genel mekânların çiçeği olarak zikredilen lale, zamanla yeni türleri yetiştirilerek “şehirli” olur, çiçek meclisinin başlıca konukları arasına kabul edilir. 16. yüzyıla kadar gülle rekabet edememiş gibi görünse de Baki'nin lale redifli gazelinde tacına jalelerden mücevher takarak çemenliğin sultanı olur: *Jâlelerden takınur tâcına gevher lâle / Şâh olupdur çemen iklimine benzer lâle.*

Lale Devri'ne gelindiğinde ise artık bahçelerin rakipsiz tek çiçeğidir. Dönemin usta şairi Nedim, gerek laleye gerekse ismini verdiği Lale Devri'nin sosyal yapısına atıfta bulunan mısralara şiiirlerinde sıklıkla yer verir. Şair, III. Ahmet için yazdığı bahariyede, laleyi gül bahçesinin başlıca konusu olarak tanımlar: *Müdüâm ey lâle-i hâtır-güşâ dîr olma gülşenden / Seninle neşe tahsîl eylerim câm-ı şarâbımsın.*

Bir zamanlar rengârenk çiçekleriyle görenleri mest eden lale pek çok şaire farklı ilhamlar vermiş, şiiirlerinde farklı suretlerde arzıendam etmiştir. Her şair laleye farklı bir gözle bakmış ve dolayısıyla onda farklı

şeyler görmüştür. Bu görüntüler de şiiirlerine teşbih ve mecaz olarak yansımıştır. Ahmed Paşa, laleye kırmızı rengi verenin sevgilinin yanağı olduğunu söyler: *Çemende renk veren lâleye yanağındır / Dilinde dâğ koyan âteş-i izamıdır.*

Fuzuli'ye göre de Allah Teâlâ'nın feyzi ve arzu etmesinden dolayı, lale kırmızı rengi almıştır: *Feyz-i Hak etmiş ârzü çıkmış şekâyık surh-rü / Kılmış bi-emri Hak gülü sadîkî kılmış pîş-vâ.*

Bütün bunların dışında lale renk ve şekil münasebetiyle amber, asker, âşık, ateş, değerli taşlar, derviş, gerdanlık, güneş, güzel, hançer, kadeh, gelin, mızrak, sevgili, sürahi, yara, yıldız gibi unsurlara benzetilmiştir.

Lekesiz Aşkın Sembölü

Lalenin bu kadar rağbet görmesinin sebebi sadece güzelliği değildi elbette. Lale kelimesindeki harflerin sırası değiştirildiğinde Allah ve hilal kelimelerinin elde edilmesi; Allah ile lale kelimelerinin aynı ebcet değerini vermesi lalenin çok sevilmesinde büyük rol oynamıştır. İzzet Ali Paşa, Sultan III. Ahmet için yazmış olduğu lale redifli kasidesinde lalenin bu kadar itibar görmesini bu sebebe bağlar: *Mazhar-ı ism-i celâl olmasa hakkâ lâle / Bulamazdı bu kadar rütbe-i vâlâ lâle.*

Ayrıca sadece bir sap ve bir çiçek verdiğinden lale, tevhit işareti sayılmıştır. Lalenin Arapça yazılışı da kelime-i tevhidin harfleriyle başlar. İşte bundan dolayı diyebiliriz ki lale doğal ve estetik özellikleri bir yana, İslami bir yorumlayışla mübarek sayılmış; Allah'ın yaratıcılığını en güzel yansıtan varlıklardan biri kabul edilmiştir. Allah, lale ve hilal kelimelerinin noktasız harflerle yazılmasından dolayı, lekesiz yani kusursuz laleler “âlâ”, yapraklarının üzerinde nokta veya leke olan laleler eksik veya kusurlu sayılmıştır. Bu nedenle lale, edebiyatımızda lekesiz aşkın sembolü olmuştur.

Kaynakça

- 1 Ahmet Dolunay, Mehmet E. Kahraman, Mehmet Nuhoglu, “Lalenin Osmanlı ve Hollanda Sanatındaki Yansımaları”, *Kalemîşi*, 2019, c. 7, S. 15.
- 2 Ebru Karadaş, “Lâlelere Can Veren Bir Tabip: Mehmed Aşkı ve Lâleleri”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi (JOHASS)*, s. 560.
- 3 Ahmet Dolunay, Mehmet E. Kahraman, Mehmet Nuhoglu, “Lalenin Osmanlı ve Hollanda Sanatındaki Yansımaları”, *Kalemîşi*, 2019, c. 7, S. 15.

GEÇERKEN SÖYLENECEK SON SÖZLER

İnternetle ilk tanışmam 2005 yılına rastlıyor. Yeni bir yere taşınmıştık ve taşındığımız yerde evlerde ücretsiz internet vardı. Bugün için inanması zor olabilecek bir şeydi bu, ama o günlerde olağan bir durumdu. Ev interneti genelde 4 GB kotalı iken bizim evimizde sınırsız bir internet vardı. Bu, bugüne kıyasla çok sınırlı bir alana sahip olan internet evreninde dilediğim gibi dolaşma ve keşfetme imkânı verecekti bana.

İnternet o dönemlerde belli başlı sitelerin öne çıktığı, YouTube gibi bugünün gündelik akışını belirleyen platformların çok da gelişmemiş olduğu, sosyal medya ağlarının yerine daha çok forumların olduğu, telefonların tuşlu ve internete bağlanma yeteneklerinden yoksun olduğu için sadece aramalarda kullanılan bir araç olduğu ve mesajlaşmanın sürekli değil de belli zamanlarda MSN Messenger programından yapıldığı zamanlardı. Aslında geriye dönüp baktığımda sadece on sekiz yıl öncesinde oluyordu bunlar, ama sanki yüz yıl gibi bir değişim yaşadık internet dünyasında.

İnternet kullanıcısı olduğum ilk anla bu yazıyı yazdığım şu zaman arasında aklımda kalan şeylerden bir tanesi, Google'a girip arama alanına "Ücretsiz site nasıl yapılır?" cümlesini yazmam. Çünkü o, aslında benim kişisel hayatımda ciddi bir kırılmaya sebep oldu. Henüz beşinci sınıf öğrencisi olarak internette bir şeyler üretmek, aynı zamanda interneti anlamak, tanımak ve değişimi sadece kullanıcı olarak değil de bir şekliyle içerik

AHMET MELİH KARAOĞUZ

üreticisi olarak deneyimlemem, bunun yanında da dijital dönüşüme dair sürekli bir şeyler yazma arzusu duymamın en büyük sebebi o soru oldu. Tabii yıllar geçti. Yıllar geçtikçe internet dünyası değişti. Facebook, Twitter, YouTube, Spotify gibi bugün sıradanlaşan ama internet dünyasında devrim yaratan girişimler, sosyal ağ uygulamaları hayatımıza girdi. Tüm bu olup bitenleri yakından tecrübe etmek, neyi değiştirdiğini anlamaya çalışmak benim için önemli oldu. Çünkü blogların yaygın olarak kullanıldığı zamanlarda günlük 3000 tekil kullanıcı çeken bir blogum vardı. Türkiye'de aktif olan hemen her forumda moderatörlük yapma tecrübesi edinmiştim. Tüm bunlar olurken daha liseye bile gitmiyordum. Lise başladığında bu yaptıklarım anlamını yitirmiş ve internet evreni de zaten bambaşka bir yer hâline gelmişti. Ama her biri beni dijital dönüşüm konusunda düşünen ve bir süre sonra da yazan birisi yapacaktı.

Tabiri caizse, internetin ilk doğduğu yıllara olmasa da gelişmeye başladığı yıllara şahitlik etmiş ve bir anlamda kendime internet adında bir arkadaş da bulmuştum. Onunla büyüdüm, o ergenliğe girdiğinde ben de ergen oldum, o 20'li yaşlara geldiğinde 20'li yaşlarımı onunla yaşadım.

2020 yılında *Geçerken* dergisi projesi için yazı talep edildiğinde dijitallik üzerine yazmak istedim. Ama tabii o gün henüz yapay zekâ hayatımızda yoktu. Yazıların genel odağının video oyunları olması gerektiğini, yeni medya ağları ve bunların bizleri nasıl etkileyip dönüştürdüğüne odaklanmanın doğru olacağını düşündüm. Sonra pandemi patladı ve dijital evren sadece bir yılda, benim on dört yılda şahit olduğum dönüşümün çok daha fazlasını yaşadı. Artık yapay zekâ vardı. İnternet evreni bambaşka bir hâle geldi ve özellikle Metaverse tartışmalarıyla yeni bir internet versiyonu olarak Web 3.0 konuşulmaya

başlandı. Hâl böyle olunca da dijital üzerine yazmak sürekli yeni meseleleri kaleme almayı zorunlu kıldı.

Eskiden internet daha masumken artık daha karmaşık daha tekinsiz hatta öngörülemez bir yer hâline geldi. Bu yeni hâli anlamak ve anlatmak zorunluluktu. Ama her ne olursa olsun değişmeyen bir şey vardı: İnsan. İnsan ne kadar değişiyor dense de aslında arzularıyla, beklentileriyle, hayal kırıklıkları ve yaralarıyla hiç değişmiyordu. Forumlar zamanında da görülmek, bilinmek istiyorduk, sosyal medya ağlarının zamanında da bilinmek istiyoruz. Google'dan arama yaptığımız, sayfaların sayısının sınırlı olduğu zamanlarda da bilmek istiyorduk, yapay zekâ varken de bilmek istiyoruz. Bugün sadece biraz daha hızlıyız ve tercih edebileceğimiz çok şey olduğu için biraz kafamız karışmış durumda. Ama anlaşılmaz değil hiçbir şey ya da iddia edildiği gibi karmaşık değil. Tek bir şey var. Aslında hep de

o vardı. Başımıza ne geldiyse ya da başımıza gelenlerden bizi ne kurtardıysa o: Soru sormak. Benim dijital maceram aslında eve internet gelmesiyle başlamamıştı. Bir soruyla başladı ve o soru kendi içinde bir cevaba ulaşırsa da aslında başka başka kapıları araladı. Dijitali anlamak, öğrenmek ve anlatmak. Tek bir soru aslında beni yıllarca bir şeyin peşinden sürükledi. O da “Nasıl?” sorusu.

Aslında bu soru her zaman insanı bir şeylerin peşinden sürükleyen, ona bir şeyleri aratan, bir şeyleri icat ettiren sorunun ta kendisi. Bugün dijital bir evren varsa önümüzde bunun sebebi de “Nasıl?” sorusundan başka bir şey değil. Bir sorunun peşinden giden insanların açtığı yol aslında yürüdüğümüz yol. Benim de kendi şahsi hikâyemde yürüdüğüm yolu açan soru bu. Bütün bunları neden anlatıyorum ya da dijitallikle bunun ne alakası var? Cevap şu: Nereye gidersek gidelim, geldiğimiz nokta hep aynı olacak.

Dünya ne kadar değişirse değişsin her şey özünde aynı kalacak.

Geçerken'in ilk sayısından bugüne kadar dijitalliğin farklı bir noktasını yazmaya, anlamaya ve anlatmaya çalıştım. Ama bir yerden sonra dijitali anlamak için dışına çıkmak, biraz okumak, biraz da düşünmek gerekiyor. On sekiz yıl benim için rüzgâr gibi geçti, 2020'den bu yana zamanın geçiş hızı ise biraz fırtınayı andırıyordu. Ama çıpa-larım sağlamdı çünkü sorular üzerine yükseliyordu. Sizlerin de aslında dijital macerası farklı değil. Sadece yapılması gereken, bu rüzgârın önünde savrulan kurumuş bir yaprak olmamak. Sağlam sorular üzerine yükselmek. Her ne olursa olsun günün sonunda soruları olan ayakta kalıyor çünkü.

Geçerken'deki bu uzun soluklu köşeden yazacaklarım bu kadar. Yaklaşık dört buçuk yıldır bu köşede yazdığım yazıları okuyan siz kıymetli okurlara çok teşekkür ederim. Elbette yazardan daha önemli olan editörlere ayrıca teşekkür ederim. Bu yazılar güzel bir şekilde size sunulduysa onların emekleri sayesinde.

Hepimiz aslında bu dünyadan geçip gidiyoruz. Bu geçiş bir insanın bir ağaç gölgesinde uyuyup uyanması kadar bir süre. Konu dijitallik olsa da unutmamamız gereken tek bir gerçek var: Güzel bir hikâye yazmak. Bunu nerede yazdığımız çok da önemli değil. Çünkü her birimize bir gün “kitabını oku” diyecekler. Bu köşede yazdığım yazılar o gün geldiğinde güzel bir hikâyeye olarak anılsın dilerim ve elbette siz okurların bu köşede okuduğu her yazıyla dünyanıza bir güzellik katabilmiş olmayı...

Allah'a ısmarladık...

"HERKES YARIN İÇİN NE HAZIRLADIĞINA BİR BAKSIN!"

FATMA ASİYE ŞENAT

İşittiğimizde 'bundan büyük felaket olamaz' dediğimiz olayı en fazla bir hafta sonra unutturacak, ondan da büyük felaketlerle karşılaşıyoruz, anlamındaki cümleleri her yerde okuyoruz. Hem dünya hem ülke gündemi karşısında hissettiğimiz duygu çoğu kez öfke ve çaresizlik. Bir yoldan binlerce araç geçer de haber olmaz ama bir kaza yaşandığında gündem olur ya, aynı mantıkla kolektif bir "algıda seçicilik" durumu yaşıyoruz. Milyonlarca çocuk, kadın, genç, yaşlı salimen okuluna, işine, bakkalına gidip geliyor ama bu bilgi ihtiyacımız olan güveni sağlayamıyor; infial yaratan bir haber işittiğimizde kendimiz, sevdiklerimiz büyük, üstelik çok yakın bir risk altındaymış gibi hissediyoruz. Kendimizin ya da sevdiklerimizin başına her an kötü bir şeyler gelebilir tedirginliği, haberleri seyrettikçe tetiklenip duruyor. Yediğimiz, içtiğimiz, kullandığımız her şey bir şekilde "kirli" diye tasalanıyor. Yağmur yağmıyor diye endişeleniyor, kuraklık ve ardından da kıtlık kapımızı çalacak diye korkuyoruz. Yetmezmiş gibi yakın coğrafyamızda yaşananlar savaşı da hayatımıza/gündemimize günbegün yaklaştırıyor. Hülasa olaylardan oluşan sert

kasırgaların insanları, değerleri, kavramları oradan oraya sürüklediği, duygu ve düşüncelerin altını üstüne getirdiği bir sürecin içindeyiz. İşte bu koşullarda bile savrulmamak, hayata kök salmak için sabit değerlere ihtiyacımız var.

Kur'an'a göre insanı değerlerine, özüne, özündeki iyiliğe sabitleyen değer imandır. (İbrahim, 14/27) Çünkü iman eden, dolayısıyla Kur'an'a gönül bağlayan hayata rahmani nazarla bakmaya alışır. Her değerlendirmenin ötesinde her çabanın fevkinde her çaresizliğin üstünde bir çözüm yolu olduğuna inanan, bir Bilen'e, bir Gören'e, bir Anlayan'a kalbini, ömrünü, düşüncelerini, emeğini teslim eder. Sonuçtan değil süreçten sorumlu olduğunun farkında olan mümin, kendisini daha iyi birine dönüştürmeye ahdederek, canla başla bu uğurda gayret gösterir. Elinden gelen gayreti gösterdikten sonra yaptıklarının işe yarayıp yaramadığıyla doğrudan ilgilenmez, sonucu sadece Allah'a havale etmesi gerektiğinin farkındadır. Bu gayretin önemli aşamalarından birini ise iç hesaplaşma oluşturur: "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının. Herkes yarın için ne hazır-

ladığına baksın! (Evet) Allah'a karşı gelmekten sakının; şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır." (Haşr, 59/18)

Ayetin başında ve sonunda yer alan "Allah'a karşı gelmekten sakınma", hem dünyada hem ahirette sonuçları itibarıyla başı belaya sokacak yanlışlardan, riskli durumlardan uzak durmayı gerektirir. Kur'an'ın takva olarak isimlendirdiği bu hassasiyet, aynı zamanda doğru ve güzel tutumları da mümkün olan en üst seviyede içselleştirmeyi beraberinde getirir. Kötü hasletler gönül ülkesinin sınırları dışında kalıp iyilikler hükümran olunca doğal olarak öze bakmak kolaylaşır, güzelleşir. Böylece kişi, cehennemle arasına güzel hasletlerden oluşan bir duvar örür. İç muhasebe ayette de işaret edildiği üzere mümini bu takva makamına eriştiren en önemli basamaklardan biridir. Zira kul kendisini hesaba çekmediği sürece takva mertebesine ulaşamaz.

Ölüm bize dirilişi ve hesap vermeyi hatırlatır; ölümden sonra iyilik, güzellik yapılamayacağına göre ona nasıl hazırlık yaptığımızı gözden geçirmemizi talep eder. Kur'an ise

örtük şekilde ölümü ve ardından geleceği besbelli olan hesap günü için ne hazırladığımızı kontrol etmeye davet eder bizi bu ayet-i kerimeyle. Yaşı, mevkii, hayatla ilgili hayalleri, beklentileri ne olursa olsun müminim diyen her kul dünkü ve bugünkü hâlini, yapıp ettiklerini ve yapmadıklarını, ihmal ettiklerini bir bir gözden geçirmekle mükelleftir. Hangi güzelliği üretmiş, hangi hatalara bulaşmış, çok istemesine rağmen hangi günaha yanaşmamış, hangi iyilikten elini eteğini çekivermiş de boş vermiş, bunlarla tek tek yüzleşmek durumundadır insanım diyen. Bakmalıdır kişi kendi serencamına, ömür sermayesini hangi yatırımlar uğrunda harcamış, bir açığı doyurmuş mu mesela, üşüyen birine eliyle, emeğiyle, bir gülümsemesiyle sıcaklık oluvermiş mi? Bir köpeciğe su verivermiş mi? İşini hilesiz hurdasız yapıp insana hizmet üretmiş, hiç tanımadığı birilerinin işini kolaylaştırmış mı? Yanlış olduğunu varlığının derinliklerinde bildiği bir işe zorlansa, ısrarla davet edilse bile hayır demeyi bilmiş mi? Kendisini zorlayan ama doğru olan bir yolu bütün bedellerine rağmen yürümeyi göze almış mı? “Boşver yaaa, değmez.” diyen bütün seslere kulaklarını tıkayıp iyiliğin ardına düşmüş mü?

Bu kapsamlı kontrol ve iç muhasebesi, ahirete iman etmiş bir gönülde doğal olarak güzelliklerin arttığı, çirkinliklerin mümkün olduğunca hayattan uzaklaştığı bir tabiat oluşturur. Böylece ayetteki davete en güzel şekilde icabet gerçekleşmiş olur. Davete icabet etmeyenlerin durumu ise bir sonraki ayette işaret

edildiği üzere haraptır, zira onlar kendilerini, bugünlerini, yarınlarını unutmuş, umursamamışlardır. Zira yarınki hesabı kitabı düşünmeden yaşamaya çalışan, kayıp bir hayatı yaşıyor demektir. Ayetin devamında konunun yine takvaya getirilmesine, Allah'ın her şeyi en ince detayıyla bildiğinin hatırlatılmasına bakılırsa takva ile iç hesaplaşma beraberce gelişen değerlerdir.

Hz.Peygamber'in *“Akıllı kişi kendini hesaba çeken ve ölümden sonrası için hazırlanan kişidir.”* sözünü şerh edercesine, “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin, büyük hesap günü için kendinizi hazırlayın! Çünkü kıyamet gününde hesap, ancak dünyada iken kendisini hesaba çekenler için kolay olacaktır.” diyen Hz. Ömer, ayetin ruhunu çok güzel şekilde yansıtmamış mı? Çünkü iç

hesaplaşma hazırlığı artırır böylece büyük hesaplaşma da kolaylaşır. Zaten Allah katında yaptığımız, ettiğimiz, söylediğimiz hatta söylemeyip içimizden geçirdiğimiz her şey satır satır yazılmış durumda; iç muhasebe ile biz bir anlamda yarın elimize verilecek amel defterimizi bugünden görmüş oluruz.

Yıl biterken, yenisi yaklaşırken, kış bastırmak üzereyken ömrün bilançosunu da önümüze dökmenin tam zamanı sanki, ne dersiniz? “Kışlık” tabir ettiğimiz her türlü malzemeyle ilgili hazırlık yaptığımızda bu ayet aklımıza gelsin ve hatırlayalım ki bu hayatın da ileride bizi bekleyen bir “kış”ı var. O “kış” için de hazırlığımız güçlü olsun ki orada çok rahat edelim, zemheri soğuşunu hissetmeyelim. (İnsan, 76/13)

ZAMANININ ÖTESİNDE BİR DÂHİ: MİMAR SİNAN

KORAY ŞERBETÇİ

1509 yılıydı. İstanbullular gecenin geç saatlerinde büyük bir sarsıntıyla uyandılar. O günü yaşayanlar yerin ayakların altından kaydığına, gök kubbenin başlarına çöktüğüne yemin edebilirlerdi. O gece yaşanan deprem İstanbul halkının hayatını altüst etti. Kıyametin geldiğini düşünen insanlar daha sonra bu olayı anlatırken onu “kıyamet-i suğra” yani “küçük kıyamet” olarak adlandıracaklardı.

Osmanlı yönetiminin aldığı hızlı ve sert tedbirlerle şehir âdeta yeniden inşa edilerek depremin yaraları dokuz ayda sarılmıştı. Ama bu deprem, İstanbul için ne ilk ne son olacaktı. Asıl mesele, bu afete karşı insanların nasıl tavır alacağıydı.

Küçük kıyametin yaşanmasından on dokuz yıl önce Anadolu’da Kayseri’nin küçük bir köyünde doğan bir çocuk, depreme çözüm sunan zekâsıyla 16. yüzyılda parlayan bir deha olacaktı. Bu kişi, Kayseri’nin Ağırnaz köyünden Abdülmennan oğlu Sinan’dı. Bizim bildiğimiz ismiyle Mimar Sinan!

Bir Dâhi Yetiştiriyor

Abdülmennan oğlu Sinan, Yavuz Sultan Selim zamanında bir devşirme olarak Osmanlı Devleti'nin saray akademisinde öğrenci olmuş, parlak kariyerine ilk adımını atmıştı. Eğitiminden sonra devletin çeşitli kademelerinde görev almaya başladı. Görevlerindeki başarısı sayesinde kendisini fark ettirmiş ve kariyer basamaklarını tek tek tırmanarak hak ettiği makama ulaşabilmişti.

Kanuni zamanında orduya bir istihkâm subayı olarak giren Sinan orduyla birlikte imparatorluğun her yerine gidiyor, hem savaşta görevini yerine getirerek deneyimini geliştiriyor hem de farklı ülkelerin kendine has mimari tarzını gözlemliyordu. Kanuni döneminde Doğu seferinde Van Gölü'nde gemi inşa ederek kendini amirlerine ispatladı. Kanuni'nin Batı seferlerinde de aynı kabiliyetini sürdürürken Veziriazam Damat Lütü Paşa'nın dikkatini çekerek padişaha tanıtıldı. Kanuni, yaşı kırkı geçmiş bu istihkâm subayının mimarlık ve mühendislik bilgisine, hayran oldu. Sinan'ı ordudan aldı ve onu hassa ser-mimarı yani bugünkü anlayışımıza göre bayındırlık bakanı yaptı.

Mimar Sinan Tarzı

İmparatorluk bakanı olan Mimar Sinan'ın en büyük başarısı imparatorluk toprakları üzerine yayılmış olan farklı mimari yapıtları inceleyerek onları kendi eserlerinde harmanlamasıydı. Ama bu harmanlama bir kopya ediş biçiminde değil, onların

değerlerini özgünleştirerek yeni bir tarz oluşturma biçiminde oldu.

Onu orijinal kılan özelliği eldeki malzeme ile eserlerine yeni bir soluk getirebilme kabiliyetiydi. Çünkü onun eserleri imparatorluk eserleriydi. Bu nedenle Mimar Sinan'ın eserleri, İrandan Anadolu Türk mimari esinlenmesine, oradan Gotik izlere kadar geniş tarzın yeniden ama özgün yorumlanmasıydı.

Bu ekol sadece Sinan'ın hayatıyla sınırlı kalmamış, ondan sonra gelen Mimar Mehmet, Dalgıç Ahmet Ağa, Mimar Davut Ağa bu ekolün önde gelen isimleri olmuştu. Mimar Sinan'ın dehasına ve bir ekol oluşturmaya belki de en güzel örnek, Hindistan'daki ünlü Tac Mahal'i inşa eden İstanbullu Mehmet İsa Efendi'nin de bu ekolden gelmiş olmasıydı.

Ama Mimar Sinan'ı güncel kılan özelliği eserlerinin depremle olan imtihanıdır.

Mimar Sinan ve Deprem

Mimar Sinan'ın İstanbul'da inşa ettiği devasa küsseli Süleymaniye Camii'nin beş yüzyıl boyunca on beş tanesi 5,5 şiddetinin üzerinde olan seksen dokuz depremden hiç hasar almadan çıktığı düşünülünce insan sormadan edemiyor; Sinan ne yaptı da depreme yenilmedi?

Öncelikle mimar olduğu kadar deha çapında mühendis olan Mimar Sinan tam bir bilim insanıydı.

Bunun pratiğe döküldüğü en önemli eser muazzam Süleymaniye Camii idi. Bu cami Kanuni gibi kudretli bir hükümdarın prestij eseri idi ve doğal olarak bir an önce bitmesini istiyordu. Fakat böyle güçlü bir hükümdarın ısrarı dahi Mimar Sinan'ı çizgisinden saptırmamış caminin yapımını asla aceleye getirmemiş, eleştirilere direnmiş ve adım adım ilerlemişti.

Mimar Sinan, Süleymaniye Camii için ilk iş olarak sağlam bir temel kazdırmıştı. Sadece bu iş bile bir buçuk yıl sürmüştü. Ardından temel yüzeyindeki toprak tabakasını kaldırdı ve kayalara ulaşılınca otuz bine yakın kazık çaktırarak bu kazıkların üzerine tonlarca ağırlıkta bloklar koydurdu. Bu işlem de iki yılı aşkın sürdü. Sultan Süleyman sabırsızlanıyor, Mimar Sinan'ın bürokrasideki rakipleri işi ağırdan aldığı dedikodularını yayıyordu ama Mimar Sinan bunlara asla kulak asmiyordu.

Bu işlem de bitince temele Mimar Sinan tarafından geliştirilen bir sistem kuruldu. Bu sistem deprem ve rüzgâr gibi yapıya zarar verebilecek olayların şiddetini azaltmaya yarayan bir sistemdi. Binalarda kullanılan bu sistemde, zemin ile yapının tabanı arasına esnek enerji sönmüleyici elemanlar yerleştirilerek zeminden yapıya aktarılan deprem kuvvetlerini azaltılıyor, sismik enerji ve hareketleri emerek yapının dayanıklılığı artırılıyordu.

Beş asır sonra Mimar Sinan'ın bu düzeneğini inceleyen ve güncelleştiren

Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri hem toplum hem de kişi yaşamını kolaylaştırıp güzelleştirmeye adanmıştı.

ren Amerikalı mimar Frank Lyond Wright, bunu Tokyo'daki Imperial Hotel'in temelinde taban izolasyon sistemine uyguladı. 1969 yılına gelindiğinde de Mimar Sinan'ın bu düzeneği dünyada ilk kauçuk deprem izolasyonlu yapı olarak İsviçreli mühendisler tarafından Makedonya'nın Üsküp şehrindeki bir ilkokul binasında uyguladı. Mimar Sinan'ın 20. ve 21. yüzyıllarda bile kullanılan tekniği rastlantı değil bilimsel hesaplamaların sonucuydu.

Yine kendisinin ustalık eserim dediği Selimiye Camii'nin zemininin gevşek toprak olduğunu öğrenen 20. yüzyılın bilim insanları, caminin minarelerine zarar gelmemesi ve yıkılmaması için metal kelepçelerle minarelerin temellerini sabitlemenin en iyi çözüm olduğuna karar vermiş ve harekete geçmişlerdi. Proje kapsamında Selimiye Camii'nin minarelerinin temelleri açıldığında sanki Mimar Sinan onlara 16. yüzyıldan göz kırpar gibiydi. Çünkü temeller kazıldığında tam da koymayı düşündükleri kelepçelerin aynısıyla karşılaşmışlardı. Ayrıca zemini son derece esnek olan Selimiye Camii için Mimar Sinan'ın temeli attıktan sonra sekiz sene beklediği de iddia ediliyor. Mimar Sinan tarafından kullanıldığı bilinen bir diğer teknik de deprem terazisiydi.

Mimar Sinan'ın Günümüze Etkisi

Günümüzdeki deprem ölçen sismograflar, ilk defa 19. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştı. Ancak araştırmacılara göre, Anadolu'da 16. yüzyılda bir tür deprem ölçen araç kullanılmaktaydı. Kullanılan araç belki depremi rihter ölçeğiyle tespit etmiyordu ama binaların depremden ne kadar etkilendiğini gösteriyordu. Bu, Mimar Sinan'ın da bazı eserlerinde tercih ettiği deprem terazisi yöntemiydi. Deprem terazisi diye bilinen bu döner taşlar, caminin sağlamlığını ve depremde zarar görüp görmediğini açıkça bildiren göstergelerdi.

Kısacası Anadolu'nun küçük bir köyünde doğan, imparatorluk okulunda eğitim gören ve Müslüman Türk kimliğiyle 16. yüzyılda deha çapındaki bir insanın hikâyesi aslında bir anlamda herkesin de hikâyesidir. Zira Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri hem toplum hem de kişi yaşamını kolaylaştırıp güzelleştirmeye adanmıştı. Türk-İslam tarihinin en parlak beyinlerinden olan Mimar Sinan, Müslüman bir âlim, mimar ve mühendis olarak zamana meydan okuyan sağlam ve estetik harikası eserleriyle hâlâ yaşamaktadır.

Do Jung-Hwan*Koreceden Çeviren: **Derya Son****UZAĞA GİDEN SU**

Her nehir ilk başta berrak bir yürekle
 Hafif adımlarla dağ vadisinden yola çıkar.
 İnsanların yaşadığı dünyaya doğru akan su yolu,
 Ancak dünyadan geçerken
 Bulanık ellerle yanında duran sularla da karşılaşmalıdır.
 Zaten kirlenmiş sularla
 Ya da çamurlaşacağı kadar çamurlaşmış sularla da karşılaşmalıdır.
 Bu dünyada böyle birçok suyla karşılaşır
 Olduğu yerde kalan sular ne kadar da çoktur.
 Kendi bedenini bırakıp yüreğini terk ederek
 Yolunu kaybetmiş sular da ne kadar çoktur.
 Ancak tekrar kendi özüne dönen suya bak!
 Bulanık olanları bile bulandırmadan beraberinde götüren
 Suyu bak. Sonunda yeniden berraklaşıp
 Uzaklara gitmiyor mu?
 Pek çok kirli şeyle birlikte karışıp aksa da
 Kendi özünü tamamen bozmuyor.
 Kendi yüzünü, kendi kalbini kaybetmeden
 Uzaklara giden sular yok mu?

B a Ő K a
S e S L e r

*Do Jung-Hwan 1955 doğumlu, Koreli bir şairdir. İlk şiiri 1982'de yayımlanmıştır. Şair birçok eseriyle Kore Edebiyat Ödülü almıştır.

YAKUP KADRI'Yİ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SİDDİK YURTSEVER

BİR 1889 yılında Kahire'de doğan Yakup Kadri, 1974 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Tanzimat döneminden itibaren edebî kamuda yerini alan yazar hem siyasetle uğraşmış hem de sahada çalışan bir diplomat olarak görev yapmıştır. Millî Mücadele yıllarından itibaren farklı vilayetlerde farklı görevlerde bulunmuş olsa da yazı merkezinin kapsamında daha çok İstanbul yer almıştır.

İKİ Arkadaşlarıyla 1932 yılında çıkardıkları *Kadro* dergisi dönemin salt siyasi iklimiyle karşılıklı etkileşime girerek çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Üç yıl boyunca faaliyet gösteren dergi dönemin şartları, siyasi kimlik noktasında yeni bir tavır ve tanıma ihtiyaç olması, tartışma ikliminin henüz tam anlamıyla meydana gelememesi sebebiyle kapatılmış, ardından da Yakup Kadri yurt dışına görevlendirilmiş, Tiran, Tahran, Prag, Lahey gibi şehirlerde büyükelçilik yapmıştır.

ÜÇ Romancılığının yanında Cumhuriyet öncesinde adım attığı gazetecilik mesleğinde de ülkenin önde gelen simalarından biri olmuştur. Birçok gazetenin baş yazarı ve imtiyaz sahibi olarak devrin şartları gereğince çeşitli siyasi yazılar yazan yazar, Millî Mücadele başladıktan sonra uzun bir süre ülkenin bütünlüğünü korumak adına yazdığı edebî yanı zayıf olan çeşitli yazılarla geniş kitlelerce tanınmıştır.

Yakup Kadri'nin edebî hayatı, arkadaşı Şehabeddin Süleyman'ın teşviki neticesinde *Fecr-i Ati*'ye girmesiyle başlar. Yayımlanan ilk metni *Nirvana* adlı piyestir. Daha çok eleştiri metinleriyle yazı hayatına başlayan Yakup Kadri'nin çeşitli yazıları *Çığır*, *Dergâh*, *Genç Kalemler*, *Güzel Sanatlar Mecmuası*, *Hayat*, *İctihad*, *İnci*, *Jâle*, *Meydan*, *Muhit*, *Musavver Muhit*, *Musavver Eşref*, *Musavver Hâle*, *Peyâm-ı Edebî*, *Nevsâl-i Millî*, *Resimli İstanbul*, *Rübâb*, *Servet-i Fünûn*, *Şebâb*, *Şiir ve Tefekkür*, *Tercüman*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Türk Yurdu*, *Varlık*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Mecmua*, *Yeni Nesil* gibi gazete ve dergilerde çıkmıştır.

BES *Fecr-i Ati*'nin etkisiyle sanat hayatında bireyselliği ön plana alan Yakup Kadri, sonrasında meydana gelen Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı neticesinde ciddi bir sorgulama safhası geçirmiş; bu dönemden 1950'li yıllara kadar sosyal ve siyasi konuları eserlerinin merkezine almaktan çekinmemiştir. Yakup Kadri'ye göre şahsi bir sanat anlayışı ancak bir memleket düze çıkabilirse mümkün olacaktır. Kaosun, krizin, savaşın olduğu bir coğrafyada tüm bu olumsuzlukları görmemek bir muharrir için katlanılabilir bir durum olmamakla birlikte acı sonuçlar doğuran utanılası vesikalar olacaktır.

ALTI Bir dönem yazdığı şiirlerinde ve bazı edebî metinlerinde tasavvufun neşesi ve felsefenin düşünsel yanı yer alsada sonraki dönemlerde daha natüralist bir çizgiye evrilen yazarın yazı hayatındaki en büyük kırılmalardan biri Yahya Kemal etkisinden çıkmış olmasıdır. Yahya Kemal'in sanatın salt estetik yönüne odaklandığı dönemdeki bu tavır Yakup Kadri'nin bir dönem benimsediği görüş olmuş olsa da sonrasında meydana gelen toplumsal çözümler onu başka bir bakış açısına sürüklemiştir.

YEDİ Yakup Kadri'nin tüm romanları içerisinde ayrı bir yeri olan eser *Yaban*'dır hiç şüphesiz. *Yaban*'ın baş karakteri Ahmet Celal, 1. Dünya Savaşı sırasında yedek subay olarak görev yaparken bir kolunu kaybeder ve emir eri Mehmet Ali'nin davetiyle onun köyüne doğru yol alır. Bu köy Porsuk Çayı civarında bir köydür. Romanın diğer romanlardan ayrılma sebebi ise Yakup Kadri'nin ilk kez Anadolu'yu bir eserinde işlemiş olmasındandır. Her ne kadar yazar o günün Anadolu topraklarında canlı bir şahit olarak yer alsada romanında Anadolu'yu basit, alelade bir yer olarak tarif eder. Ona göre burası doğru hiçbir şeyin olmadığı bir coğrafya, terk edilmiş bereketsiz bir arazi, ayaza çalan bir gece gibidir. "Geceler ıssız, çıplak Anadolu yaylasını daha ziyade garipleştirir. Bu ıssız ışsız topraklar, gökyüzünün altın mozaikli muhteşem kubbesi altında ezilir, erir yok olur. O kadar yok olur ki bunun içinde siz kendinizi çoktan ademe inmiş bir gölge gibi farz edersiniz. Hayat denilen şey, gür kalabalık pırıl pırıl yukarıdadır. Sanki arzın üstündeki medeni şehirlerden biri tersine dönüp tepeden size bakıyor."

Hep O Şarkı, tıpkı *Kiralık Konak* gibi yukarıda bahse konu olan İstanbul'un şaşalı, ışıltılı hayatını anlatan diğer romanlarına benzer karakterdedir. Bu karakter Yakup Kadri romanının ana omurgasını oluşturan çatışma unsurunu içine alır. Yitip giden aşklar, yalı hayatları, seçkin zümrenin hayata bakışı, dönemin siyasi iklimi gibi konular yazarın daima gündemindedir. *Hep O Şarkı* bir hatırat-roman şeklinde kurgulanmış amansız bir aşkı konu alır. Münire ve Cemil Bey arasında gidip gelen talihin bir türlü kavuşturamadığı sonunun ise bir hüsrana dönüşmüşü garip bir o kadar da acıklı bir roman...

DOKUZ

Yakup Kadri'nin pek de bilinmeyen özelliklerinden biri de şiirler yazmış olmasıdır. *Erenlerin Bağından* ve *Okun Ucundan* adında iki şiir kitabı bulunan yazar nesirlerindeki başarıyı şiirlerinde yakalayamamış sade duygusal tarzda yer yer düz yazıya yakın şiirler kaleme almıştır.

ON İlk kitabından bu yana 100 yıldan fazla geçen Yakup Kadri hem yaşadığı dönemin hem de güncel edebiyatın yapı taşlarından biri olmuş, neredeyse her türde metin üretmiş, devrin içtimai ve siyasi hayatının daima içinde olduğundan güncel gazete ve fıkra yazılarıyla da yaşadığı dönemin ve yazın camiasının önde gelen şahsiyetlerinden biri olmayı başarmıştır.

YOL ALMAKLA YOLDA KALMAK ARASINDA

FADİM ÖZER KASAY

Hayao Miyazaki'nin, son filmi olacağını belirttiği ve torununa ithaf ettiği *Çocuk ve Balıkçıl*, izleyiciyi büyümlü bir yolculuğa çıkarırken yaşamın döngüsel doğasını, hatıraların kalıcılığını ve insan ruhunun dönüşüm kapasitesini keşfetmeye davet ediyor. Bu film, Miyazaki'nin daha önceki eserlerinde sıkça işlediği doğum-yaşam-ölüm sarmalını yeniden sahneye koyar. Filmin ana karakteri Mahito, büyük amcasının mirasçısı olarak başladığı bu serüvende hatıraların gücü ile kendi kaderini şekillendirir. Filmde başından sonuna kadar unutmanın kaçınılmazlığına rağmen hatıralara tutunmanın yaşamı anlamlandıran temel bir değer olduğu fikri işlenir. Mahito'nun bir anıyı yanında götürmesi, Miyazaki'nin dünyasında hatıraların yaşamsal önemini bir kez daha vurgular.

Miyazaki, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Japonya'nın yeniden inşa sürecinde büyür ve bu savaşın travmatik etkilerini bire bir deneyimler. Özellikle babası bir savaş uçağı parçası fabrikasında çalıştığı için savaşın ekonomik ve toplumsal etkileri hayatında önemli bir yere sahiptir. *Çocuk ve Balıkçıl* filminde de Mahito, savaşın gölgesinde yaşayan bir çocuğı simgeler. Annesinin yangında ölmesi ve etrafındaki insanların travmatik geçmişleri, Miyazaki'nin savaş sonrası Japonya'ya dair anılarını ve toplumdaki yaraları yansıtır. Bu tema, Miyazaki'nin Hiroşima ve Nagazaki'nin etkilerini hissettiği gençlik dönemine ve Japon toplumundaki değişimlere duyduğu derin ilgiyi ifade eder.

Film, büyük bir yangınla başlar; bu yangın yalnızca Mahito'nun dünya-

sındaki fiziksel bir felaket değil aynı zamanda onun içsel dünyasında başlayan büyük bir değişimin sembolüdür. Annesini kaybetmesine rağmen, annesinin hatırası, alevlerin içinden bir "alev kadın" olarak Mahito'nun karşısına çıkar. Bu figür, ölümün fiziksel bir son değil ruhsal bir tahavvül anlamına geldiğini gösterir. Miyazaki'nin "hibakusha sineması" olarak bilinen tarzı burada da kendini gösterir; Japonya'nın atom bombası sonrası yaşadığı derin toplumsal yaraları ve dönüşümü simgeler. Nietzsche'nin de belirttiği gibi "Kopmak zordur, bir bağı ortadan kaldırmak acı vericidir. Fakat çok geçmeden yerine yeni bir kanat çıkar." Atom bombası neticesinde hayatta kalan kurbanlardan biri olan Miyazaki'nin Mahito'da simgeleşen kanatlanışı, radyasyonun vücutta yarattığı mutasyonlar gibi burada da bir değişimi ifade eder; fiziksel bozulmanın yerini ruhsal güçlenme alır.

Miyazaki'nin büyük amca figürü filmde kendisini temsil eder. Bu figür, Mahito'ya rehberlik ederken aynı zamanda Miyazaki'nin yaşam boyu sanatına kazandırdığı değerleri ve mirasını taşır. Büyük amca, Mahito'dan "salt iyilikten oluşan taşları dizmesini" ve dengenin önemini öğrenmesini ister. Bu, Platon'un erdem teorisine bir gönderme olarak değerlendirilebilir; çünkü erdem bilgeliliği, ahlaki doğruluğu ve dengeli bir yaşam anlayışını içeren bir ideal olarak sunulur. Burada Miyazaki, felsefi bir altyapı oluştura-

rak izleyiciye iyilik ve kötülüğün bir arada var olması gerektiğini, dengenin insan ruhundaki önemini anlatır.

Büyük amcanın Mahito'ya öğrettiği bu ders, hayatın yalnızca iyilikle değil kötülükle de örülü olduğuna, kötülüğe karşı temkinli bir iyilik oluşturmanın gerekliliğine işaret eder. Bu durum, Miyazaki'nin çocukları bir birey olarak kabul edip hayatın gerçekle-riyle yüzleşmelerini sağlama amacıyla örtüşen pedagojik yaklaşımıyla derin bir bağ kurar.

Mahito, hikâye boyunca labirente dönen dünyasını seçimleriyle şekillendirir. Balıkçılın kendisine sunduğu unutmama teklifi ve bunu reddetmesi, Mahito'nun geçmişini ve hatıralarını kabullenerek bir anlam bulmaya çalıştığını gösterir. Filmin sonunda bir anıyı yanında götürerek çıktığı bu yolculuk, insanın geçmişini kabul etme ve geleceğe taşıma arzusunun bir simgesidir. Hatıralar sadece bir bireyin değil bir kültürün ve bir neslin değerlerini taşıyan unsurlar olarak önemlidir. Filmde yer alan warawara ruhları, Miyazaki'nin önceki eserlerinden *Komşum Totoro* ve *Ruhların Kaçışı*'na yapılan ince göndermelerle yeniden doğuşun bir parçası olarak sunulur. Warawaralar, büyülebilmek için yaşlı bir balığın ölümüne ihtiyaç duyarlar; bu, yaşam ve ölümün ayrılmaz bir dönüşüm içinde iç içe geçmiş olduğunu ve her sonun yeni bir başlangıç doğurduğunu ifade eder. Japon mitolojisini simgeleyen bu ruhlar, filmin ruhani temasını derinleştirir.

Miyazaki, izleyiciyi hayatın hem acı hem de tatlı yanlarını kabullenmeye davet eder. Mahito'nun yüzüne bulaşan reçel yaşamın karmaşıklığını ve bireyin içsel mücadelelerinin değerini

Film Künyesi:

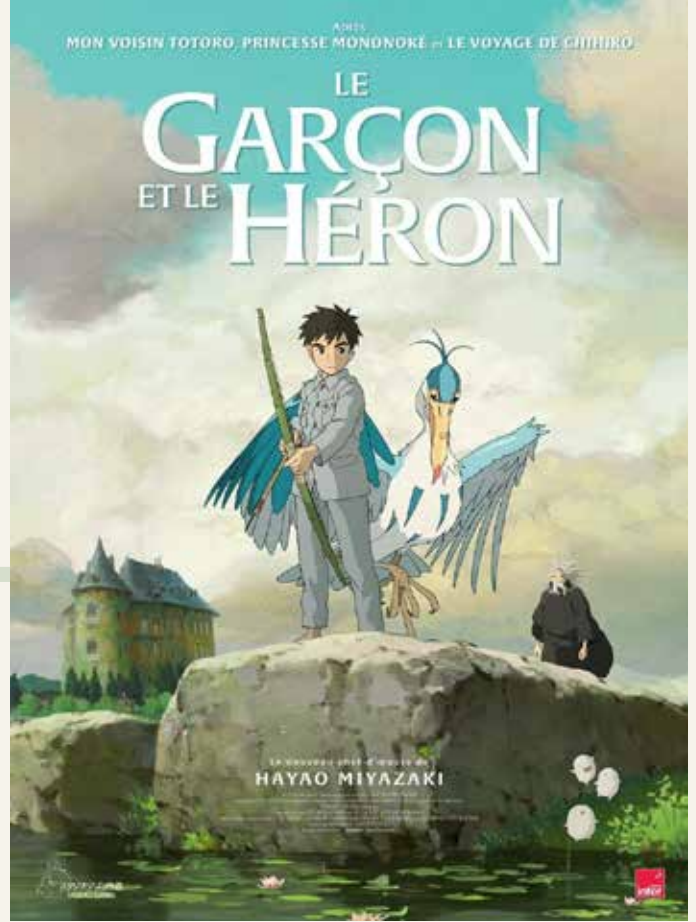
2023 / 2s 3 dk / Macera,
Animasyon, Dram

Orijinal Adı: Kimi-tachi wa
Do Ikura ka

Yönetmen: Hayao Miyazaki

Senarist: Hayao Miyazaki

Ülke: Japonya

simgeler. Başına vurduğu taş ile yüzüne bulaşan kan ve neşeli bir sofrada yüzüne bulaşan tatlı reçel, Miyazaki'nin diğer eserlerinde de karşımıza çıkan iyilik ve kötülüğün bir arada var olması düşüncesi, bu filmde de güçlü bir şekilde işlenir. Filmin çeşitli sahnelerinde karşılaştığımız mizahi ve şaşırtıcı karakterler, örneğin balıkçılın içinden çıkan komik adam, *Ruhların Kaçışı*'ndaki kötü büyükannenin iyi ikizi gibi, düalitenin insan doğasında ve hayatın kendisinde kaçınılmaz bir gerçek olduğunu hatırlatır.

Mahito filmin sonunda büyük amcanın ona bıraktığı mirasla salt iyilik taşını yanına alır. Bu seçim onun kendi yolculuğunu ve kaderini kabul ettiğini

gösterir. Varoluşçu felsefede özgürlüğün bedeli sorumluluktur; Mahito, büyük amcanın ona sunduğu mirası sahiplenirken kendi seçimlerinin ve varoluşsal sorumluluğunun bilincine varır. Bu, Sartre'ın "İnsan özgürlüğe mahkûmdur." ifadesini çağrıştırır: Mahito, özgür iradesiyle anlam arayışına çıkar ancak bu özgürlük aynı zamanda ona bir yük ve sorumluluk getirir.

Çocuk ve Balıkçıl, Miyazaki'nin eserleri arasında özel bir yer edinir ve hem sanatsal hem de felsefi açılardan derin bir zenginlik sunar. Bir veda niteliği taşıyan bu film izleyiciye ve Miyazaki'nin torununa insan ruhunun yaşamı dönüştüren, iyiliği yaşatan ve umut taşıyan gücünü hatırlatır.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

canan gürdamur

Her şey pandemiye kadar normaldi. Hiç kimse her şeyin bu kadar hızlı bir şekilde kabuk değiş-tireceğini ya da kabuğuna çekileceğini öngöremezdi. Tıpkı, yıllarca günlük tutan babamın artık günlük yazmayı bırakması gibi.

İlkokula ya da ortaokula gittiğim zamanlardı. Babamın günlüklerini yazarken kullandığı el yazısı hep dikkatimi çekmiştir. Ama günlükler özeldir ve okunmaz kuralını nasıl benimsemişsem defterlerden birini bile açmamış, bir tek satır bile okumamıştım. Şimdi o defterler, tüm o yaşanmışlıkları, duyguları belki de özlemleri, kırgınlıkları, sevinçleri ve daha nice bilinmezlikleri ile beraber kolilerde diğer arkadaşlarıyla beraberler. Nerede bir ajanda görsem şimdi, canlanır gözümde koskoca bir mazi. Geçen zamanı onun gözünden görmeye yarayan, şahit olacağımız o anları tahayyül edebileceğimiz bir sürü satır araları tozlu kolilerde artık.

Yeni dünya düzeniyle beraber edinilen yeni kazanımlar, gelişen mevcut şartlarla birlikte kaybet-tiğimiz değerlerin ve alışkanlıkların yerini aldı. Çocukken merak ettiğimiz, öğrenmek için gün-lerce beklediğimiz şeyler şimdi bir tık'la önümüze geliyor. Her şey dijital platformlarla, network ağlarla elimizin altında artık. O yaşanmışlıkların sayfa sayfa kokusu, mürekkebin sararmış solmuş yüzü, kendini parlak ekranlara teslim etti.

Dört duvar arasında, dış dünyadan soyutlandığımız ucu bucağı belli olmayan bir hayatın temelle-rini atmış olduk. Bu yüzden alınanlar ve verilenler olarak bakıldığında beti benzi soluk dünyamı-zın günlüğünü tutamaz olduk. Kendi hâlimize, kendi içimize kaldık. Alıştık da galiba yalnızlığa, sessizliğe... Daha doğrusu böyle olmaya. Ya da onca zamandır kalabalıkta bir başımızaydık da özümüze mi döndük?

Geçmiş zamanın kalabalığına baktığımızda o karmaşada, o hengâmede insanın daha çok yo-rulduğunu biliyoruz. Çünkü o zamanlar her şey çabayla, emekle oluyordu. Böyle bir dönemi günceye almak daha önemliydi ve insan onunla dinleniyordu. Babam da öyleydi. O da bir bahaneyle alırdı defteri eline, başlardı yazmaya. Şimdi ise her şeyin daha kolay daha pratik yolunun bulunduğu, çalışma ortamlarının yadsınamaz yüzdelik oranının ev içine taşındığı bir zamandayız. Bu da herkesi modern bir tembelliğin kucağına oturttu. Bizler, bizden öncekiler kadar olmasa da hayatın, insanların doğallığına bir nebze de olsa tanık olduk. Yeri geldi yaşadık, hissettik, anlamını ve değerini öğrendik.

Geçmişin izini sürenler merak edip hayatın derinliklerine inerken kendilerinden buldukları her bir parça bugünümüzü aydınlatan bir yol, bir ışık olmaya devam ediyor. Sanal dünya ve özellikle sosyal medya her ne kadar günümüzün büyük bir kısmını kaplıyor olsa da her zaman geçmişimiz geleceğimizi inşa ediyor olacak. Şu fani dünyada bazı şeyler ya var olmaya mahkûmdur ya da ölmeye...

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

KURTARICI KURALLAR KİTABI
Prof. Dr. Soner Duman

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: İCLAL UYAR

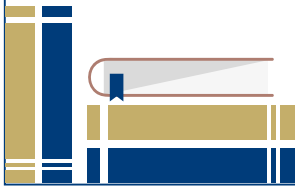

Bir kimsenin kitap okuma alışkanlığı yoksa günde bir sayfa kitap okumaya başlasın. Bu, en fazla beş dakikasını alacaktır. Birkaç hafta böyle gittikten sonra iki sayfaya çıkarsın. Zaman içinde kitap okuma onda bir alışkanlık hâline gelecektir.

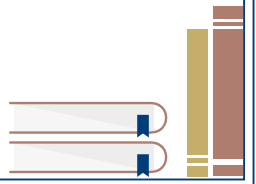
Günümüzde insanların çoğunluğunun günah sellerine kapılmasına, günahların bireysel davranışlar olmaktan çıkıp kitlesel hatta sektörel bir yapıya bürünmesine bakılırsa insanların çoğunluğu sadece perdeye dikkat ediyor; perde gerisini gören, düşünen yok.

Madem ki bu can ve ten sana emanet, öyle ise bu canı iyi koruyacaksın. Onu zayıf, hasta, bitkin düşürecek şeylerden uzak tutacaksın. Canını tehlikeye atmayacaksın. Çünkü sen bu canı sokakta bulmadın.

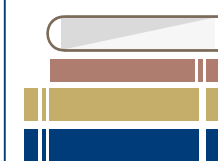
Yapılan kötülükler göğe ağan su buharı gibidir, birikir, birikir ve bir gün yağmur olarak yağar. O selin altında kötülüğü yapan da kalır!

Kötülük yapan kişi balon şişiren kişiye benzer. Şiştikçe keyiflenir, daha çok şişiresi gelir ama birden "Bom!" diye patlayıverir.

Sakin ola dua ederken, gökyüzüne "dilek feneri" salar gibi bir duyguyla dua etmeyin. Öylesine, boşluğa salar gibi. "Ucu nereye varır bilemem." düşüncesiyle... Dua ederken, karşınızda

"Buradayım!" diyen Zülcelâl'in bulunduğunu bilerek, siz daha kılınızı kıpırdatmadan, elinizi kaldırmadan kalbinizden geçenleri O'nun bildiğini düşünerek dua edin.

İnsanlardan beklentilerini ne kadar azaltırsan o kadar mutlu olursun. Beklentin çoğaldıkça hayal kırıklıkların artar. Bütün kalpler Allah'ın elindedir.

